

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Šárka Machanová

Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži

Diplomová práce

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 25. října 2011

.....

Šárka Machanová

Já, níže podepsaná Šárka Machanová, autorka diplomové práce na téma Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (dále jen „autorský zákon“) v platném znění, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8
Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla podle zákona č. 121/2000 Sb. Prohlašuji, že moje osobní údaje výše uvedené jsou pravdivé.

V Olomouci dne 25. října 2011

.....
Šárka Machanová

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Milaně Hrušákové, Ph.D, vedoucí mé diplomové práce, za cenné připomínky a podněty a za odborné vedení při zpracování této práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
Úvod	8
1. Stručný historický vývoj trestněprávní úpravy mládeže po vzniku Československa.	10
1.1 Hmotně - právní postavení mladistvého dle zákona č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží	10
1.2 Změny v právní úpravě trestání mladistvého dle zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon.....	11
1.3 Změny v právní úpravě trestání mladistvého dle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.....	12
1.4 Současná právní úprava trestání mladistvých.....	13
1.4.1 Účel zákona 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže	15
1.4.2 Podmínky trestní odpovědnosti mládeže za protiprávní činy.....	15
2. Trestná činnost mládeže.....	18
2.1 Vymezení pojmů	18
2.1.1 Vymezení základních právních pojmů	18
2.1.2 Vymezení základních pojmů dle kriminologie.....	20
2.2 Základní rysy kriminality mládeže	21
2.3 Příčiny delikventního jednání mládeže.....	22
2.4 Násilná kriminalita mládeže	24
2.4.1 Fenomenologie násilné kriminality	26
2.4.2 Geografické rozložení násilné kriminality	31
2.5 Majetková kriminalita mládeže	33
2.5.1 Fenomenologie majetkové kriminality	34
2.5.2 Geografické rozložení majetkové kriminality	38
2.6 Ostatní kriminalita mládeže.....	40
2.6.1 Drogové delikty	40
2.6.2 Fenomenologie ostatní kriminality	42
2.7 Shrnutí kriminality mládeže	43
2.8 Úvahy de lege ferenda	45
3. Trestná činnost páchaná na mládeži.....	48
3.1 Právní úprava trestné činnosti páchané na mládeži	48
3.1.1 Mezinárodněprávní úprava	48
3.1.2 Vnitrostátní úprava	49

3.2	Obecná charakteristika trestné činnosti páchané na mládeži.....	51
3.3	Zanedbání povinné výživy	52
3.3.1	Fenomenologie trestného činu zanedbání povinné výživy.....	54
3.4	Ohrožování výchovy dítěte.....	56
3.5	Pohlavní zneužití	59
3.5.1	Fenomenologie trestného činu pohlavního zneužití	60
3.6	Shrnutí a perspektivy kriminality páchané na mládeži.....	63
3.7	Úvahy de lege ferenda	64
	Závěr	66
	Bibliografie	68
	Shrnutí.....	73
	Summary	75
	Klíčová slova	76

Seznam použitých zkratek

ZSM – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

ZoR – zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

LZPS – ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod.

TR – zákon. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Úvod

Trestná činnost mládeže a trestná činnost páchaná na mládeži jsou dva závažné sociálně - patologické jevy, s nimiž se každodenně setkáváme ať už osobně nebo prostřednictvím médií. Nejedná se tedy o témata, o jejichž existenci by se pochybovalo, naopak bývají předmětem úvah a odborných diskuzí odborníků z řad, psychologů, sociologů i expertů v oblasti práva. Zejména téma trestná činnost páchaná na mládeži je častým předmětem polemik a odborných názorů, nicméně se jedná o oblast, které postrádá celistvou úpravu v odborných publikacích.

Důvodem, proč jsem si vybrala zvolené téma je snaha poskytnout čtenáři komplexní představu o kriminalitě mládeže a kriminalitě páchané na mládeži. V předkládané diplomové práci se snažím poukázat na vzájemné souvislosti a propojení těchto problematik v kriminologickém hledisku. Předkládaná práce nabízí tedy spíše kriminologický pohled na danou problematiku.

V úvodní části se budu zabývat stručným vývojem právních předpisů upravujících kriminalitu mládeže po vzniku Československa, které předcházely přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Dále se zaměřím na charakteristiku zmiňovaného zákona a jeho vliv na trestnou činnost mládeže.

Následující část bude věnována trestné činnosti páchané mládeží. V této kapitole se budu věnovat charakteristice základních rysů, kterými se kriminalita mládeže vyznačuje a podrobněji se budu zabývat vybranými druhy kriminalit nejčastěji páchaných touto věkovou skupinou obyvatel v České Republice. Své závěry podložím policejními a justičními statistikami z minulých let, jež jsou zpracovány do grafů. Tímto vznikne názorný přehled o tom, v jakých oblastech České republiky a v jakém období je a byla největší koncentrace konkrétního druhu kriminality páchané mládeží.

Třetí část práce bude zaměřena na problematiku trestné činnosti páchané na mládeži. V úvodu vymezím právní úpravu poskytující ochranu ohrožené mládeži, specifikuji charakteristické rysy kriminality páchané na mládeži a následně definuji konkrétní trestné činy, jichž je mládež nejčastěji obětí. Vše bude opět doloženo policejními statistikami, z nichž bude patrné, v kterých letech byla zaznamenána největší koncentrace konkrétního deliktu.

Při stanovení závěrů o klesající či stoupající kriminalitě či výskytu konkrétního trestného činu vycházím z grafů, jež jsem vytvořila z dat zaznamenaných policejními

statistikami. Tyto grafy jsou součástí mé práce a poskytují názorný pohled na vývoj kriminality mládeže a trestných činů páchaných na mládeži.

Předkládaná diplomová práce nabízí komplexní pohled na vztah mládež a kriminalita v České republice. Na jedné straně mládež vystupuje jako pachatel, na straně druhé jako oběť. Práce může být vhodnou pomůckou a vodítkem pro pracovníky ve specializovaných centrech poskytující pomoc ohroženým dětem, dále pro pracovníky v diagnostických ústavech, dětských domovech, školách a jiných zařízeních zaměřených na práci s mládeží.

1. Stručný historický vývoj trestněprávní úpravy mládeže po vzniku Československa

Do roku 1931 trestní věci mládeže v českých zemích upravoval tehdy platný trestní zákon z roku 1852¹. Na území Československa bylo poprvé samostatné trestní právo a soudnictví ve věcech mládeže upraveno zákonem č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, jenž nabyl účinnosti dnem 1. 10. 1931. Jeho význam spočíval v samostatné komplexní úpravě trestní odpovědnosti mladistvých ve věku 14 až 18 let, stanovil trestněprávní následky protiprávních činů mládeže označených názvem provinění a koncipoval účel a odlišnosti trestního řízení ve věcech mládeže. Soudnictví nad mládeží bylo vykonáváno specializovanými soudy, které byly nadále součástí systému obecného trestního soudnictví.

V únoru 1948 byly zahájeny práce na novém trestním zákoníku, který nepočítal se samostatným trestním právem mládeže. Zákon č. 48/1931 Sb. byl bez náhrady zrušen k 1. 8. 1950 zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon. To mělo za následek včlenění trestněprávní problematiky mladistvých do obecných trestněprávních předpisů a zrušení specializovaných soudů pro mládež. Tento způsob právní úpravy trestání mladistvých byl zachován i v novém trestním zákoně č. 140/1961 Sb.

V následujících letech trvání Československa a ani po rozpadu československé federace v roce 1993 nebylo trestní právo mládeže samostatně upraveno. Reformy trestního práva provedené po roce 1989 se více či méně delikvence mládež týkaly, avšak samostatná úprava zde stále chyběla. Nastal několikaletý proces přípravy a legislativního projednávání zákona, který by upravoval soudnictví ve věcech mládeže. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, byl definitivně schválen dne 25. 6. 2003. Účinnosti nabyl dnem 1. ledna 2004.²

1.1 Hmotně - právní postavení mladistvého dle zákona č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží

Zákon obsahující 72 paragrafů upravoval hmotně - právní postavení mladistvého v první ze svých tří hlav. Mladistvý byl definován jako osoba, která v době spáchání činu dovršila čtrnáctý rok, ale nedokonala osmnáctý rok svého věku. Hranice trestní odpovědnosti tedy byla stanovena na čtrnáct let. Osoby, které v době spáchání činu nedovršily čtrnáctý rok

¹ Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ze dne 27. května 1852

² ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Komentář k Zákonu o soudnictví ve věcech mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 9-14.

věku, byly označovány za nedospělé. Nedospělí byli přenecháváni k potrestání rodině nebo školskému zařízení, popřípadě jim bylo na základě rozhodnutí poručenského soudu uloženo výchovné nebo léčebné opatření. V případě uložení ochranné výchovy byl nedospělý přemístěn do jiné vhodné rodiny nebo do výchovny. Ochranná výchova mohla trvat nejdéle do jednadvacátého roku věku. Obligatorně byla ochranná výchova nebo ochranné léčení ukládáno v případě, že se nedospělý starší dvanácti let dopustil činu, pro který by dospělému pachateli mohl být uložen trest smrti nebo doživotí.³ Pro srovnání odkazuji na současnou úpravu § 93 odst. 2 ZSM upravující obligatorní uložení ochranné výchovy: „*Ochrannou výchovu soud pro mládež uloží dítěti, které spáchalo čin, pro něž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a bylo mladší patnácti let*“.

Mladistvý nebyl trestně odpovědný, pokud v době činu pro značnou duševní zaostalost nemohl rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání. Trestní odpovědnost mladistvého byla založena na koncepci relativní trestní odpovědnosti, tedy trestní odpovědnosti závislé na zachování schopnosti rozpoznávací a ovládací u pachatele činu v době jeho spáchání. Tato koncepce byla podkladem pro současnou úpravu trestní odpovědnosti mladistvého v ZSM. Trestný čin spáchaný mladistvým byl označován jako provinění. Tímto termínem označuje trestný čin spáchaný mladistvým i aktuálně platná právní úprava (viz. § 6 odst. 1 ZSM).

Zákon č. 48/1931 Sb. konkrétně upravoval ukládání a výkon dvou druhů trestů a to peněžitý trest a trest zavření.

1.2 Změny v právní úpravě trestání mladistvého dle zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Trestní zákon z roku 1950 upravuje zvláštní ustanovení o trestání mladistvých v třetím oddílu zákona v §§ 56 – 63. Problematika trestního postihu mladistvých, jež byla za předchozí právní úpravy komplexně upravena samostatným zákonem, byla zredukována na osm paragrafů. V těchto ustanoveních byla zakotvena definice mladistvého, účel trestu, upuštění od potrestání a odlišnosti od obecné úpravy při ukládání a výkonu některých trestů.

Mladistvého zákon definoval v § 56 jako osobu, která v době trestného činu dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku. Hranice trestní odpovědnosti mladistvého se oproti předchozí úpravě zvýšila na patnáct let.

³ KÝR, Aleš. Trestání mladých pachatelů v minulosti. *Historická penologie*, 2008, č. 1, s. 4 – 5.

Účelem trestu bylo především vychovat mladistvého „*v řádného pracujícího člověka, a to se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, jeho rodinné výchově a prostředí, z něhož pochází*“ (§ 57). Za splnění zákonem stanovených předpokladů mohl soud upustit od potrestání mladistvého pachatele. Jednalo se o případy, kdy mladistvý nemohl z omluvitelného důvodu rozpoznat nebezpečnost svého jednání pro společnost, nebo jednalo-li se o trestný čin menšího významu, k němuž byl sveden v důsledku tíživých osobních nebo rodinných poměrů, dále jednal-li pod vlivem jiné osoby nebo v nerozvážnosti anebo v případech, kdy účelu trestu bylo dosaženo uložením ochranné výchovy.

V § 59 zákon stanovil taxativní výčet trestů, které nemohou být mladistvému uloženy. Těmito tresty byly trest smrti, ztráta státního občanství, ztráta čestných práv občanských, vyloučení z vojska, zákaz činnosti, zákaz pobytu a trest uveřejnění rozsudku. Pokud byl mladistvému soudem uložen trest odnětí svobody, byl tento druh trestu vykonáván v samostatných ústavech pro mladistvé nebo ve zvláštních odděleních soudních věznic.

1.3 Změny v právní úpravě trestání mladistvého dle zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Ustanovení o stíhání mladistvých bylo zakotveno v hlavě sedmé zákona č. 140/1961 Sb. Zákonná definice mladistvého byla zachována ve stejném znění tak, jak ji upravoval trestní zákon z roku 1950. Rovněž účel trestu zůstal nezměněn. Naopak nově trestní zákon v § 74 odst. 2 zavádí specialitu hlavy sedmé oproti ostatním ustanovením trestního zákona. V případě, že tato hlava neobsahovala zvláštní ustanovení, použila se na mladistvého ostatní ustanovení trestního zákona. Další novinkou, kterou přinesl tento zákon, bylo nové pojetí trestní odpovědnosti mladistvého. Ustanovení § 75 stanoví, že: „*Čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně, není trestným činem, jestliže je spáchán mladistvým a stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost je malý*“. Podmínkou pro nastoupení trestní odpovědnosti u mladistvého mimo jiné bylo spáchání činu, jehož nebezpečnost pro společnost byla vyšší než malá.

Zákon výslovně stanovil, které tresty mohou být mladistvému ukládány. Mladistvému mohl být uložen pouze trest odnětí svobody, propadnutí věci a pokud byl výdělečně činný také nápravné opatření nebo peněžitý trest. Trest odnětí svobody byl mladistvým vykonáván ve výchovných ústavech pro mladistvé. Za zákonem stanovených podmínek bylo možno mladistvému uložit ochrannou výchovu, jež byla vykonávána ve zvláštních výchovných zařízeních, popřípadě v léčebném ústavu. Ochranná výchova byla obligatorně ukládána soudem v občanskoprávním řízení v případech, kdy osoba, která dovršila dvanáctý rok věku a

nepřekročila patnáct let, spáchala některý z trestných činů, za něž bylo možno dle zvláštní části trestního zákona uložit trest smrti. Pro srovnání opět odkazují na aktuální právní úpravu, tedy na § 93 odst. 2 ZSM, který upravuje obligatorní ukládání ochranné výchovy.

1.4 Současná právní úprava trestání mladistvých

Přijetím zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých předpisů (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže), došlo v České republice k reformě trestního práva mládeže. Jedná se o významný zlom v oblasti posuzování odpovědnosti delikventní mládeže. Před přijetím výše uvedeného zákona byla problematika trestní odpovědnosti a trestání mladistvých upravena pouze v hlavě sedmé zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon a trestní stíhání a řízení proti mladistvým bylo upraveno v hlavě deváté zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Subsidiárně se aplikovala obecná ustanovení trestního zákona a trestního řádu. Základním nedostatkem předchozí úpravy problematiky trestní odpovědnosti, trestání a řízení ve věcech mládeže byla především její obecnost. Nepřihlížela ke specifickým a povaze trestné činnosti páchané mládeží. Trestněprávní úprava mladistvých byla koncipována jen jako výjimka z obecné úpravy.

Vznik zákona č. 218/2003 Sb. byl reakcí na dosud absentující samostatnou právní úpravu trestní odpovědnosti, trestání a řízení v trestních věcech mládeže.⁴ Zákon obsahuje 108 paragrafů, které jsou rozčleněny do sedmi částí. V poměru k TZ je tento zákon *lex specialis* upravující odchylně od obecné úpravy základy trestní odpovědnosti mladistvých, systém opatření, tedy právních následků protiprávního jednání, odlišnosti nalezneme rovněž v úpravě řízení ve věcech mladistvých. V případech, kdy ustanovení ZSM nestanoví jinak, platí pro posouzení trestných činů mladistvých TZ.

ZSM zavádí pojem mládež, jíž rozumí děti a mladistvé. Děti jsou vymezeny věkovou hranicí do patnácti let, mladiství jsou věkově vymezeny jako osoby starší patnácti let, ale mladší osmnácti let. Trestný čin spáchaný mladistvým zákon nazývá proviněním, čímž se vrací k označení zavedenému zákonem č. 48/1931 Sb. Konkrétní výčet provinění v ZSM nenalezneme, pro kvalifikaci protiprávního jednání mládeže je odkazováno na TZ.

ZSM nově zavádí systém monismu trestních sankcí ukládaných mladistvým, jenž má za cíl minimalizovat difamující účinek trestního odsouzení. Tyto sankce ZSM nazývá opatřeními. Při ukládání opatření je nutno přihlížet k osobnosti pachatele a dalším faktorům

⁴ SCHELLOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia s. r. o., 2004, s. 43.

jako jsou věk, rozumová a mravní vyspělost, zdravotní stav, rodinné a sociální poměry, tak aby uložená sankce byla adekvátní reakcí na spáchané provinění a vedla k účinné nápravě dítěte mladšího patnácti let, či mladistvého. Požadavku individualizace opatření odpovídá i široká škála opatření, jimiž může být mladistvý pachatel v důsledku svého protiprávního jednání postižen. Zákon v § 10 uvádí, jaká opatření lze mladistvému uložit. Jsou jimi výchovná, ochranná a trestní opatření, v dalších ustanoveních zákon taxativně vyjmenovává jednotlivé druhy těchto opatření⁵.

Na základě zákona č. 218/2003 Sb. vykonávají soudnictví ve věcech mladistvých specializované soudy pro mládež. Zákon stanoví požadavek zvláštní průpravy pro zacházení s mládeží pro soudce, státní zástupce, příslušníky policejních orgánů a úředníky Probační a mediační služby působících v trestních věcech mládeže jako svou základní zásadu (viz. § 3 odst. 8 ZSM). Nová právní úprava přispěla k prohloubení spolupráce s Probační a mediační službou a institucemi, jež se zabývají prací s mládeží.

Význam dnešní právní úpravy spočívá v tom, že trestné činy mladistvých jsou posuzovány podle zvláštních pravidel, specializovanými soudy, s možností uplatnění širší škály trestů či nápravných opatření. ZSM upravuje zásady trestní odpovědnosti mladistvých a sankce ukládané jim za provinění. Dále upravuje odchylky v trestním řízení, které vyplývají z konkrétních specifik řízení ve věcech mladistvých, současně zákon stanoví postupy a opatření přijímaná vůči osobám mladším patnácti let.⁶

ZSM klade především důraz na individuální projednání trestních věcí páchaných mládeží, poukazuje na specifickou trestnou činnost mládeže, která je odrazem negativních okolností, jež měly vliv na vytváření osobnosti mladistvého pachatele, sociálního a rodinného prostředí, ve kterém se pohybuje, zdravotního stavu a jiných osobních poměrů, kterými je třeba se při posuzování protiprávního jednání mládeže zabývat.

⁵ Výchovnými opatřeními jsou: dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou (§ 15 odst. 2 ZSM)

Ochrannými opatřeními jsou: ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty, ochranná výchova (§ 21 odst. 1 ZSM)

Trestními opatřeními jsou: obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně.

⁶ JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika* [online]. 2003, 4, [cit. 11. listopadu 2010]. Dostupný na

□ http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopiy/kriminalistika/2003/03_04/jelinek.html □ .

Oproti dřívějšímu pojetí dnešní úprava přesunuje důraz z represivního pojetí trestního práva na preventivní působení na mladé lidi. Zákon prioritně neusiluje o potrestání či izolaci delikventní mládeže od společnosti.⁷

1.4.1 Účel zákona 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Cílem zákona je vytvořit podmínky pro nápravu mladistvého pachatele, odradit ho od páchaní trestné činnosti a umožnit mu odčinění jím spáchaných skutků. Nabízí pachateli možnost nápravy a začlenění se do společnosti. V § 1 odst. 2 ZSM stanoví požadavek, aby se na pachatele užilo takové opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se zdržel dalšího protiprávního jednání, našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a přispěl k odčinění újmy, kterou svým protiprávním činem způsobil. Důraz je kladen především na preventivní působení řízení.

Výše zmíněný § 1 odst. 2 ZSM vyjadřuje princip tzv. restorativní (obnovující) justice, jež apeluje na vyváženou a spravedlivou reakci společnosti na trestný čin mladistvého, zároveň se nezříká své spoluodpovědnosti a z protiprávního jednání mladistvého vyvozuje důsledky jak pro něj samotného, tak pro řešení problémů vzniklých v souvislosti s tímto protiprávním jednáním u osob a skupin zúčastněných nebo jinak spojených s daným trestným činem.⁸

Řízení musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění. K dosažení tohoto účelu jsou orgány činné dle ZSM povinny přihlížet k oprávněným zájmům poškozeného, poučit ho o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění (viz. § 45 odst. 1 ZSM).

1.4.2 Podmínky trestní odpovědnosti mládeže za protiprávní činy

ZSM v § 5 upravuje trestní odpovědnosti mladistvého: „Mladistvý, který v době spáchaní činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný“. Rozumová a mravní vyspělost je obligatorním znakem subjektu provinění, tedy mladistvého pachatele.⁹

⁷ VEČERKA, Kazimír a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 5.

⁸ SCHELLOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia s. r. o., 2004, s. 49.

⁹ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 45 (§ 52 Trestního zákoníku).

Trestní odpovědnost mladistvého nastupuje, pokud jsou splněny následující podmínky:

1) Mladistvý v době spáchání provinění dosáhl věku požadovaného dle TZ.

TZ v § 25 stanoví, že trestně odpovědný není ten, kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku. Trestní odpovědnost nastává dnem následujícím po dni patnáctých narozenin, což vyplývá z ustanovení § 139 TZ. Zde je stanovena zásada, že tam kde zákon spojuje s uplynutím doby nějaký účinek, nezapočítává se do ní den, kdy nastala událost určující její začátek. Z tohoto vyplývá, že den patnáctých narozenin se do rozhodné doby nepočítá.

Věková hranice patnácti let jako počátek trestní odpovědnosti je obhajována tím, že odpovídá počátku odpovědnosti v pracovněprávní oblasti a zároveň souvisí s ukončením povinné školní docházky.¹⁰ Zastánci snížení věkové hranice trestní odpovědnosti argumentují nárůstem kriminality páchané osobami mladšími patnácti let, zvyšující se závažností a brutalitou útoků. Dle mého názoru snížení věkové hranice problém neřeší. Nezáleží na tom, zda bude věková hranice 14 nebo 15 let, podstatná je reakce společnosti a justičních orgánů na protiprávní jednání a způsob předcházení neboli prevence delikventního jednání dítěte.

Ve většině evropských zemí se věk počátku trestní odpovědnosti pohybuje v rozmezí 14 - 16 let. Obecně lze říci, že v zemích, kde je počátek trestní odpovědnosti nižší¹¹, je právní úpravou těchto zemí vytvořen větší prostor pro rozhodování a výchovné působení pedagogů, sociálních pracovníků, psychologů a jiných specialistů¹², než je tomu v zemích, kde je hranice trestní odpovědnosti stanovena výš a kde je rejstřík neformálních opatření aplikovaných na mladistvé pachatele užší.¹³ Naše právní úprava vychází z obou těchto modelů. Mladistvým, kteří jsou trestně odpovědní, ukládají specializované soudy v trestním řízení ochranná, výchovná nebo trestní opatření, zatímco dětem mladších patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného je soudem uloženo některé z opatření taxativně vyjmenovaných v § 93 odst. 1 ZSM. Jsou jimi výchovná povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka a ochranná výchova.

¹⁰ SCHELLOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia s. r. o., 2004, s. 53.

¹¹ Např. ve Francii a Polsku je spodní hranice trestní odpovědnosti stanovena na 13 let, ve Velké Británii je počátek trestní odpovědnosti spojen s věkem 10 let, v Severním Irsku se jedná o věkovou hranici dokonce 7 let.

¹² Např. ve Velké Británii byla reformou trestního zákona v roce 1998 zavedena nová opatření. Jedná se o programy pro rodiče nebo program intenzivního dohledu a dozoru (tzv. Intensive Supervision and Surveillance Programme)

¹³ VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 1997, 6, s. 293.

2) Mladistvý byl v době spáchání provinění příčetný.

ZSM ani TZ ve svých ustanoveních nedefinují pojem příčetnost. TZ však upravuje nepřičetnost jako okolnost, která vylučuje trestní odpovědnost. V § 26 TZ výslovně stanoví: „Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný“. Pro vyloučení trestní odpovědnosti postačí, pokud v důsledku duševní poruchy, která zde byla v době spáchání činu, byla vymizelá i jen některá ze schopností, tedy schopnost rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo schopnost ovládat své jednání.

3) Mladistvý dosáhl takového stupně rozumové a mravní vyspělosti, aby v době spáchání činu mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání (viz § 5 ZSM).

Jedná se o třetí obligatorní podmínku trestní odpovědnosti mladistvých, jejíž nedostatek vylučuje trestní odpovědnost mladistvého pachatele. V případě vyloučení trestní odpovědnosti mladistvého v důsledku nedostatku rozumové a mravní vyspělosti lze vůči této osobě použít vedle ochranných opatření i postupů a opatření, které jsou uplatňovány dle ZSM u dětí mladších patnácti let (viz. § 5 odst. 2 ZSM).

Trestní odpovědnost mladistvých bývá někdy označována jako tzv. odpovědnost relativní, kdy je způsobilost být pachatelem vázána na okolnost, že mladistvý je schopen chápat smysl a význam svého počínání.¹⁴ Důsledkem zavedení této koncepce trestní odpovědnosti je nutnost individuálního zkoumání kritérií, které mohou významně ovlivnit trestní odpovědnost u vymezené věkové kategorie delikventů.¹⁵

¹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné : Obecná část, Zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 198. Na rozdíl od dospělých pachatelů, u nichž je trestní odpovědnost podmíněna pouze příčetností v době spáchání činu a dosažením požadovaného věku.

¹⁵ JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých. *Kriminalistika* [online]. 2005, 2, [cit. 10. října 2011]. Dostupný na <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2005/02/jelinek.html>.

2. Trestná činnost mládeže

Problematika delikvence mládeže je celospolečenský jev, jímž se zabývají nejen kriminologové, ale i specialisté z oblasti psychologie, sociologie a dalších oborů. Velký zájem o toto téma je proječován ze strany společnosti, především úvahy nad snížením věkové hranice trestní odpovědnosti na 14 let vyvolaly řadu reakcí. Na jedné straně je poukazováno na nezralost mladistvých pachatelů a s tím související požadavek vyšší míry tolerance jimi spáchaných protiprávních činů, na druhé straně stoupají obavy ze vzrůstajícího výskytu a stupňující se brutality jejich činů. Nabízí se i otázka, zda příliš mírné potrestání mladistvého, či dítěte neumocní jeho snahu pokračovat v trestné činnosti i v dospělosti. Společnost proto volá po účinných opatřeních k nápravě mladých delikventů.

V této části práce se budu nejprve věnovat vymezení základních pojmů, dále charakteristikou a příznačnými rysy kriminality mládeže a motivy jejího jednání. Následně přistoupím k rozboru jednotlivých druhů trestné činnosti.

2.1 Vymezení pojmů

Pro snadnější orientaci a pochopení textu jsem vložila kapitolu, kde vymezím základní pojmy, které budu ve své práci nejčastěji používat. Pro některé pojmy nalezneme v odborných publikacích i několik definicí. Z důvodu, aby nedocházelo k nesrovnalostem a špatné orientaci čtenáře v textu, jsem se rozhodla nedefinovat základní pojmy až v průběhu textu, ale souhrnně v samostatné kapitole.

V prvé řadě je třeba rozlišovat mezi pojmy právními, jejichž definice nalezneme v ustanoveních zákona a pojmy kriminologickými. Na rozdíl od zákonného vymezení odborné kriminologické publikace často vymezují jeden a tentýž pojem různými definicemi.

2.1.1 Vymezení základních právních pojmů

Z terminologického hlediska je třeba upozornit na následující hmotně - právní pojmy, které jsou pro řešenou problematiku klíčové.

Mládež. Kdo je považován za mládež upravuje § 2 odst. 1 písm. a) ZSM. Mládež zahrnuje dvě kategorie osob a to děti a mladistvé. Rozlišování těchto kategorií je podstatné zejména pro posouzení trestní odpovědnosti pachatele, tedy zda se uplatní odpovědnost trestněprávní nebo občanskoprávní. Určení systému, v němž bude delikt posuzován je zásadní pro určení následku, jemuž bude pachatel čelit jako reakci na jeho protiprávní jednání.

Dítě. Dítětem se dle § 2 odst. 1 písm. b) ZSM rozumí ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku. U těchto osob je trestní odpovědnost vyloučena (viz. § 25 TZ). TŘ pojem dítě ve svých ustanoveních neužívá. TZ označení dítě používá pro kategorii osob, které užívají zvláštní trestně právní ochrany za podmínek, které jsou stanoveny ve vybraných skutkových podstatách¹⁶. TZ dítětem rozumí osobu mladší osmnácti let, pokud TZ nestanoví jinak. Tato definice je přejata z Úmluvy o právech dítěte¹⁷ přijaté v New Yorku dne 20.11.1989, podle které je za dítě považována osoba mladší 18-ti let, pokud nenabyla zletilosti dříve. Definice pojmu dítě v mezinárodních dokumentech, jimiž je ČR vázána, nejsou vždy jednotné. Například Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí přijatá v roce 1980 v Lucemburku definuje dítě jako osobu jakéhokoliv státního občanství, pokud nedosáhla věku šestnácti let a nemá právo rozhodovat o místě svého bydliště podle práva svého obvyklého bydliště, práva státu, jehož je příslušníkem, nebo mezinárodního práva dožádaného státu.¹⁸ Ve své diplomové práci budu vycházet z definice pojmu dítě, tak jak je uvedena v ZSM. Z této definice vychází i policejní statistiky, jež složí jako podklad k mé práci.

Mladistvý. Mladistvým se rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku (viz. § 2 odst. 1 písm. c) ZSM). Na trestní odpovědnost mladistvého nemá vliv nabytí zletilosti uzavřením manželství, to je z hlediska trestního práva irelevantní.

Trestný čin. „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně*“ (§ 13 odst. 1 TZ). Trestným činem se rozumí jen čin soudně trestný (viz. § 111 TZ). Požadavek protiprávnosti, tedy rozporu pachatelova jednání s platným právem, vyplývá z čl. 2 odst. 4 Ústavy, který nám říká, že každý občan může činit, co zákon nezakazuje, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

Provinění. Proviněním se nazývá trestný čin, který byl spáchaný mladistvým (viz. § 6 odst. 1 ZSM). Konstrukce provinění je totožná s pojetím trestného činu dospělého pachatele. Provinění musí současně naplňovat dva znaky, a to protiprávnost a dále musí vykazovat znaky uvedené v zákoně. Nejedná se tedy o samostatnou kategorii deliktů, ale pouze o odlišné označení trestného činu spáchaného mladistvým.¹⁹ S pojmem trestný čin je spojeno určité

¹⁶ Např. § 195 TZ opuštění dítěte nebo svěřené osoby

¹⁷ Úmluva o právech dítěte, ze dne 20. listopadu 1989, č. 104/1991 Sb.

¹⁸ Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, ze dne 20. května 1980, čl. 1 písm. a), č. 66/2000 Sb. m. s.

¹⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné : Obecná část, Zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 115.

společenské odsouzení. Pachatel trestného činu se v důsledku jeho spáchání často setkává s negativním postojem široké veřejnosti. Zákonodárce proto vhodně zvolil pro trestné činy mladistvých odlišný termín označující protiprávní jednání, jehož se dopustila osoba psychicky a sociálně nevyzrálá. Očekávaným důsledkem odlišné terminologie by měla být vyšší míra tolerance společnosti k mladistvému pachateli a jeho snadnější začlenění do společnosti, což odpovídá účelu ZSM.

Soud pro mládež. Soud pro mládež je pojem zavedený ZSM. Rozumí se jím zvláštní senát anebo v zákonem stanovených případech předseda takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu (viz. § 2 odst. 2 písm. d) ZSM). Jedná se tedy o zvláštní specializaci v rámci stávající soustavy soudů, nikoliv zvláštní kategorii soudů.

2.1.2 Vymezení základních pojmů dle kriminologie

V důsledku široké škály odborných publikací, které definují jednotlivé pojmy více či méně odlišně, budu vycházet z publikací Svatoše, Matouška a Kuchty, jejichž výklad se mi jeví jako nejlogičtější.

Svatoš používá ve své publikaci²⁰ následující dělení mládeže:

0 – 7 let – dítě předškolního věku

7 – 12 let – dítě mladšího školního věku

12 – 15 let – dítě staršího školního věku

15 – 18 let - mladistvý

18 – 19 let – věk blízký věku mladistvému. Dle § 41 písm. f) TZ soud k věku blízkému věku mladistvých přihlédne jako k polehčující okolnosti. Soud při rozhodování o tom, zda přizná tuto polehčující okolnost, musí vzít v úvahu individuální poměry mladistvého, jelikož proces dospívání je u každého jedince rozdílný. V zákoně není stanoveno, o kolik let může věk pachatele převýšit věk 18 let, aby mu tato polehčující okolnost byla přiznána.

18 – 24 let – mladý dospělý²¹. Jedná se o pojem používaný v kriminologické literatuře.²² Zahrnuje kategorii osob od 18 let výše. Horní hranice není pevně stanovena, je velmi volná. Může se jednat o osoby do věku 21 let, ale i do 24 let, záleží na okolnostech konkrétního případu.

²⁰ SVATOŠ, Roman. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola Evropských a regionálních studií, o.p.s., 2009, s. 97.

²¹ Podrobněji se věnují otázce mladých dospělých v kapitole 2.8. Úvahy de lege ferenda

²² ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 13.

Odborná literatura zabývající se kriminalitou mládeže často užívá pojem **delikvence**. Tento pojem zahrnuje všechny typy jednání, které porušují sociální normy chráněné právními předpisy, včetně přestupků.²³ V užším smyslu jí rozumíme činy jinak trestné spáchané dětmi a trestné činy mladistvých. V širším smyslu zahrnuje i jednání, která nejsou trestným činem, ale jsou společensky škodlivá (např. některé přestupky). V USA pod tento pojem spadají i tzv. statusové delikty, tj. určité druhy nevhodného a pro budoucí vývoj mládeže ohrožujícího chování jako záškoláctví, úteky z domova aj.²⁴ Delikvence není totožná s pojmem kriminalita. **Kriminalita** jako závažný sociálně patologický jev vyjadřuje množinu všech trestných činů definovaných v zákoně a spáchaných kýmkoliv, tedy i osobou, která ještě není trestně odpovědná.²⁵ Z definice je patrné, že se jedná o pojem užší než delikvence. Popisem kriminality jako sociálně patologického jevu se zabývá **kriminální fenomenologie**, jejímž prostřednictvím poznáváme, jaká je kriminalita na určitém území, strukturu kriminality a její vývoj během určitého časového období.²⁶

2.2 Základní rysy kriminality mládeže

Kriminalita mládeže vykazuje určité specifické znaky, které jsou typické pro případy, kdy se protiprávního jednání dopustilo dítě či mladistvý. Tyto znaky, nebo chceme-li základní rysy, vyplývají zejména ze zkušeností a potřeb pachatele, které odpovídají jeho nízkému věku.

V důsledku odlišného hodnotového systému mládeže a dospělých, jsou odlišné i předměty útoku²⁷ jejich trestné činnosti. Cílem protiprávního jednání mládeže bývá obvykle touha uspokojit své aktuální potřeby v materiální oblasti, proto se nejčastěji dopouští majetkové trestné činnosti. S touhou o rychlé a neodkladné uspokojení aktuálních potřeb souvisí i další typický znak a to absence přípravy²⁸ trestné činnosti, popřípadě její nízká úroveň. Pachatel své jednání ve většině případů dopředu neplánuje, což dokazuje použití často nevhodných nástrojů, náhodnost místa spáchání či špatné načasování. Skutek je následkem spíše emotivního než racionálního a důkladně promyšleného jednání.

²³ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998, s. 309.

²⁴ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Praha: C.H. Beck. 2005, s. 267.

²⁵ Tamtéž s. 311.

²⁶ Tamtéž s. 123.

²⁷ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998, s. 11.

²⁸ Tamtéž

Charakteristické je rovněž nedokonalé zahlazování stop. V některých případech je dokonce zahlazení stop pro pachatele nežádoucí, mládež má potřebu se pochlubit se svými činy na veřejnosti a před vrstevníky.²⁹

Trestná činnost mládeže je obvykle páchána ve skupině³⁰. Skupina dodává jednotlivci pocit síly, umocňuje jeho odhodlání spáchat trestný čin, kterého by se mnohdy sám jednatel nedopustil. Skupinovitost je typická především u rasově motivovaných trestných činů, kdy pachatelé vystupují pod záštitou hnutí nebo organizace s rasistickou ideologií.

Nízký věk a menší fyzickou sílu mládež při páchání trestné činnosti kompenzuje často brutálním jednáním a použitím neúměrných prostředků k překonání překážky.³¹ Způsob jednání a použité prostředky jsou neadekvátní k zamýšlenému cíli, setkáváme se s projevy neúcty k zdraví, životu i majetku. Pachatel se snaží demonstrovat svou sílu. Jako příklad můžou sloužit brutální útoky na staré nemohoucí lidi ve snaze je okrást, které mnohdy končí těžkým ublížením na zdraví.

Delikty mládeže bývají často páchány v souvislosti s návykovými látkami³². Zde můžeme rozlišit dva případy trestné činnosti. V prvé řadě se jedná o trestnou činnost spáchanou pod vlivem návykové látky. V tomto případě jsou drogy a alkohol užity jako prostředek k dodání sebedůvěry, k odhodlání k spáchaní trestné činnosti. Druhým případem je trestná činnost jako prostředek k přístupu k návykovým látkám nebo prostředkům k jejich získání.

2.3 Příčiny delikventního jednání mládeže

Důvody, proč se mládež uchyluje k trestné činnosti, jsou různého charakteru. Může se jednat o zhrzenou lásku, pocit majetkové nerovnosti, touhu brát spravedlnost do vlastních rukou nebo nedůvěra v právo a v prostředky k prosazování práva. Důvodem páchání trestné činnosti může být přebytek volného času, nuda nebo touha po dobrodružství.

Červinka a Čírtková³³ spatřují příčiny delikventního chování mládeže především v nedokonalé fungující rodině mladého delikventa, jeho špatné výchově, nedostatečném působení školy, neúplném vzdělání a špatném vlivu okolí na osobnost psychicky nevyzrálého jedince.

²⁹ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 359.

³⁰ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998, s. 11.

³¹ Tamtéž

³² Tamtéž

³³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, ČERVINKA, František. *Forenzní psychologie: Psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty, policisty a pro všechny, kteří se v souvislosti s trestným činem dostanou do kontaktu s policií a soudy*. 1. vydání. Praha: Support, 1994, s. 76 – 78.

Kuchta s Válkovou³⁴ kladou důraz na specifické psychické a sociální procesy spojené s dospíváním jako možné příčiny kriminality mládeže. Období dospívání může být označováno jako období vzdoru, nespokojenosti a odmítání rodičovské autority. Příčinou delikvence mládeže v tomto období bývá negativní vliv vrstevníků a způsob trávení volného času. Dalšími faktory ovlivňujícími kriminalitu mládeže jsou dle autorů osobnostní dispozice jedince, poruchy socializace v důsledku negativního působení blízkého sociálního prostředí (především rodiny a školy), demografické faktory a sociálně patologické jevy jako je alkoholismus nebo drogová závislost.

Po prostudování názorů výše zmíněných autorů si dovoluji vymezit tři faktory, které jsou, dle mého názoru, hlavními příčinami delikvence mládeže.

Prvním faktorem je rodina, respektive její nedostatečná funkce a špatná výchova dítěte. Rodina má zásadní vliv na formování osobnosti dítěte, na jeho mravní vývoj, vztah ke společnosti, základním společenským principům a hodnotám. Nefunkčnost rodiny může zapříčinit delikventní chování dítěte a mladistvého. Příčinami kriminality mládeže, jež mají původ v nefunkční rodině, mohou být rozvrácená rodina, závislost rodičů na alkoholu a drogách, kriminalita členů rodiny, přehnaně tvrdá nebo naopak shovívavá výchova, lhostejnost rodičů k chování dítěte, pobyt dítěte v dětském domově a v neposlední řadě preferování profesní činnosti nad výchovou dítěte.

Druhým faktorem je negativní vliv okolí, vrstevníků a sociálních skupin. Příslušnost k různým skupinám a partám výrazně ovlivňuje chování a názory jejich příslušníků. Přírozenou vlastností člověka je potřeba sdružovat se v kolektivu lidí, tato potřeba je zvláště umocněna v období dospívání. Mladý člověk, který je ještě psychicky i fyzicky nevyzrálý, snadno podléhá vlivům okolí, obzvláště těm negativním. Touží být součástí party, aby vynikl, odlišil se, nebo naopak, pokud se cítí slabý a nerespektovaný, aby se skryl v anonymitě party. Velmi snadno se podřizuje ideologii vůdce party. Nepřemýšlí nad obsahem a dopady názorů vůdce, pouze je slepě přejímá a prosazuje. To, jakým způsobem mládež nakládá se svým volným časem a v jakém kolektivu lidí se pohybuje, má zásadní vliv na jeho případnou kriminální budoucnost. Nevhodné využití volného času může mít za následek, že dítě podlehně alkoholu a drogám, čímž se zvyšuje pravděpodobnost jeho budoucího delikventního chování.

Třetí faktor spatřuji v nedostatečném dohledu školy. Nástupem dítěte do školy přechází částečně jeho výchovna od rodičů na vzdělávací zařízení. Škola by měla působit

³⁴ KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Praha: C.H. Beck. 2005, s. 274 - 279.

nejen v oblasti vzdělávání, ale i v oblasti výchovy a pěstování základních sociálních návyků u žáků. V některých případech může zmírnit či úplně eliminovat negativní vliv nefunkční rodiny. Důležitá je spolupráce školy a rodiny. Musí zde fungovat především vzájemná komunikace, aby rodiče měli přehled o chování a prospěchu dítěte a naopak aby škola byla informována o rodinných poměrech žáka. Soudím, že důsledný dohled školy nad dodržováním povinné školní docházky žáků by měl za následek snížení celkové kriminality. Ze statistik vyplývá, že řada pachatelů nemá ukončeno základní vzdělání, což může vést k sebepodceňování jedince a nedostatečnému sebevědomí, touze zviditelnit se, a to prostřednictvím protiprávního jednání. V řadě případů je u pachatele zjištěna podprůměrná inteligence, která se naopak může projevit nedostatkem sebekritičnosti, touhou předvést se. Otázkou je, jak řešit případy, kdy rodina nemá zájem, aby dítě školu navštěvovalo. Řešením může být udělení sankcí ve formě peněžní pokuty rodině, která dítě do školy neposílá nebo naopak zvýhodnění žáků, kteří povinnou školní docházku řádně plní.

Faktory uvedené výše a řada dalších souvisejících s individuálním vývojem jedince mohou tedy způsobit, že jedinec podlehe jejich negativnímu působení a začne páchat kriminální činnost. V následujících kapitolách se budu věnovat vybraným formám kriminalit. Podrobněji se budu zabývat násilnou a majetkovou kriminalitou, ostatní druhy trestné činnosti shrnu v kapitole „Ostatní kriminalita mládeže“.

2.4 Násilná kriminalita mládeže

Násilná trestná činnost mládeže je vzhledem ke způsobeným následkům společensky nejzávažnější formou trestné činnosti mládeže. Rozumíme jí činnost, jejíž významnou charakteristikou je fyzické poškození či usmrcení konkrétní osoby, eventuálně přítomnost záměru takový následek způsobit.³⁵ Násilná trestná činnost mládeže má určitá specifika, kterými se liší od násilné kriminality dospělých. Pro mládež je typické skupinové páchaní násilné trestné činnosti. Pachatel je podporován k aktu násilí ostatními členy skupiny, je při svém jednání sebejistější a agresivnější, než by byl jako jednotlivec. Charakteristickým znakem je rovněž použití vysokého stupně brutality. Násilí mládež často páchá se zbraní, čímž kompenzuje nedostatek své fyzické síly. Ojedinelé není ani cílené vyhrožování oběti s cílem odradit ji od učinění oznámení na Policii.³⁶ Jedná se zejména o případy šikany, kdy je oběť pachatelem zastrašována pod pohrůžkou dalšího násilí.

³⁵ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Praha: C.H. Beck. 2005, s. 380.

³⁶ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vydání. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998, s. 15.

Základními příčinami násilného chování mládeže jsou dle odborných publikací³⁷ dědičnost, úraz, poškození nebo onemocnění mozku a jako třetí příčina je uváděna kombinace dědičnosti a učení. Násilí páchané mládeží mohou ovlivňovat i další faktory jako jsou ekonomické rozdíly ve společnosti, drogová závislost nebo negativní vliv médií. Kriminologické studie prokazují, že významný vliv na pachatele násilné kriminality má rodina. Řada poznatků prokazuje, že násilí páchané na dětech v rodinách přímo podněcuje násilné chování dítěte bez ohledu na další vlivy.³⁸ Děti se násilí jednoduše naučí od svého nejbližšího okolí a vnímají jej jako přirozenou součást života.

Pojem násilná kriminalita vychází ze způsobu spáchání trestného činu, zahrnuje trestné činy, jejichž charakteristickým znakem je poškození objektu protiprávního jednání. Jedná se o pojem kriminologický. Kriminologické publikace neuvádí jednotný výklad pojmu násilí. Za výstižnou považují definici, která vymezuje násilí jako zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným násilím nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním a psychickém zdraví.³⁹ TZ pojem násilí přímo nedefinuje a neuvádí násilné trestné činy jako samostatnou skupinu trestných činů. Trestné činy, jejichž pojmovým znakem je násilí nalezneme především v hlavě první, třetí, sedmé, deváté, desáté a dvanácté zvláštní části TZ.⁴⁰ Jsou jimi např. trestný čin loupeže § 173 TZ, vydírání § 175 TZ, omezování svobody vyznání § 176 TZ, násilí proti orgánu veřejné moci § 323 TZ, násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci § 352 TZ, násilí proti úřední osobě § 325 TZ, násilí vůči nadřízenému § 381 TZ, násilné překročení státní hranice § 339 TZ a jiné. U některých trestných činů je násilí pouze alternativním znakem (§ 205 odst. 1 písm. c) TZ) nebo znakem kvalifikované skutkové podstaty (§ 178 odst. 2 TZ).

Násilím se rozumí použití fyzické síly k působení na vůli člověka s cílem překonat kladený nebo očekávaný odpor anebo mu zamezit, může směřovat proti člověku i věci.⁴¹ U jednotlivých skutkových podstat je toto vymezení specifikováno, např. násilí ve smyslu § 173

³⁷ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Praha: C.H. Beck. 2005, s. 277.

³⁸ tamtéž s. 277-278.

³⁹ VOŇKOVÁ, Jiřina, HUŇKOVÁ, Markéta. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: Porfem, 2004, s. 11.

⁴⁰ Hlava I. Trestné činy proti životu a zdraví, Hlava III. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, Hlava VII. Trestné činy obecně nebezpečné, Hlava IX. Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci, Hlava X. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, Hlava XII. Trestné činy vojenské

⁴¹ ŘÍHA, Jiří. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. Praha: Leges, 2009, s. 391 (§ 323 Trestního zákoníku).

odst. 1 TZ zpravidla směřuje proti tomu, kdo má věc u sebe.⁴² Násilím ve smyslu § 173 TZ je mimo jiné i jednání proti tělu napadeného, při němž je použito fyzického násilí, přičemž se nevyžaduje, aby takovýmto jednáním bylo způsobeno ublížení na zdraví. Dle TZ je trestný čin spáchán násilím i tehdy, jestliže pachatel uvedl oběť do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem (viz. § 119 TZ).

V celkové statistice trestných činů spáchaných mládeží nezaujímá násilná trestná činnost dominantní postavení, přesto tvoří významnou část celkové kriminality. Její význam spočívá v tom, že stav a vývoj násilné kriminality bývá z hlediska své frekvence považován za určitý ukazatel míry úspěšnosti úsilí státu a společnosti o kontrolu kriminality.⁴³

2.4.1 Fenomenologie násilné kriminality

Cílem této kapitoly je poznat vývoj a frekvenci násilných trestných činů páchaných mládeží a jejich výskyt ve vymezených oblastech České republiky ve sledovaném období. Na základě níže uvedených grafů můžeme sledovat dynamiku násilné kriminality. Sledováním dynamiky kriminality lze stanovit závěry buď o stagnaci kriminality nebo klesajícím či stoupajícím trendu kriminality, což má zásadní význam pro předvídaní prognózy budoucího vývoje kriminality.⁴⁴

Pod pojem násilná kriminalita řadíme trestné činy, jejichž společným znakem je fyzické poškození oběti, nebo záměr oběť poškodit. Při odpovědi na otázku, jaké jsou nejčastější mládeží páchané násilné trestné činy, jsem vycházela z policejních statistik⁴⁵. Jsou jimi následující: vražda § 140 TZ, loupež § 173 TZ, útok na veřejného činitele § 323 TZ, § 324 TZ, úmyslné ublížení na zdraví § 145, § 146 TZ, nebezpečné vyhrožování § 353 TZ, vydírání § 175 TZ, omezování a zbavení osobní svobody § 170, § 170 TZ a porušování domovní svobody § 178 TZ.

Graf č. 1 znázorňuje dynamiku násilné kriminality mládeže za období let 2000-2009. Vyjadřuje, jaké množství konkrétních násilných trestných činů bylo v tomto období mládeží spácháno. Jsou zde zahrnuty jak skutky dětí, tak i mladistvých.

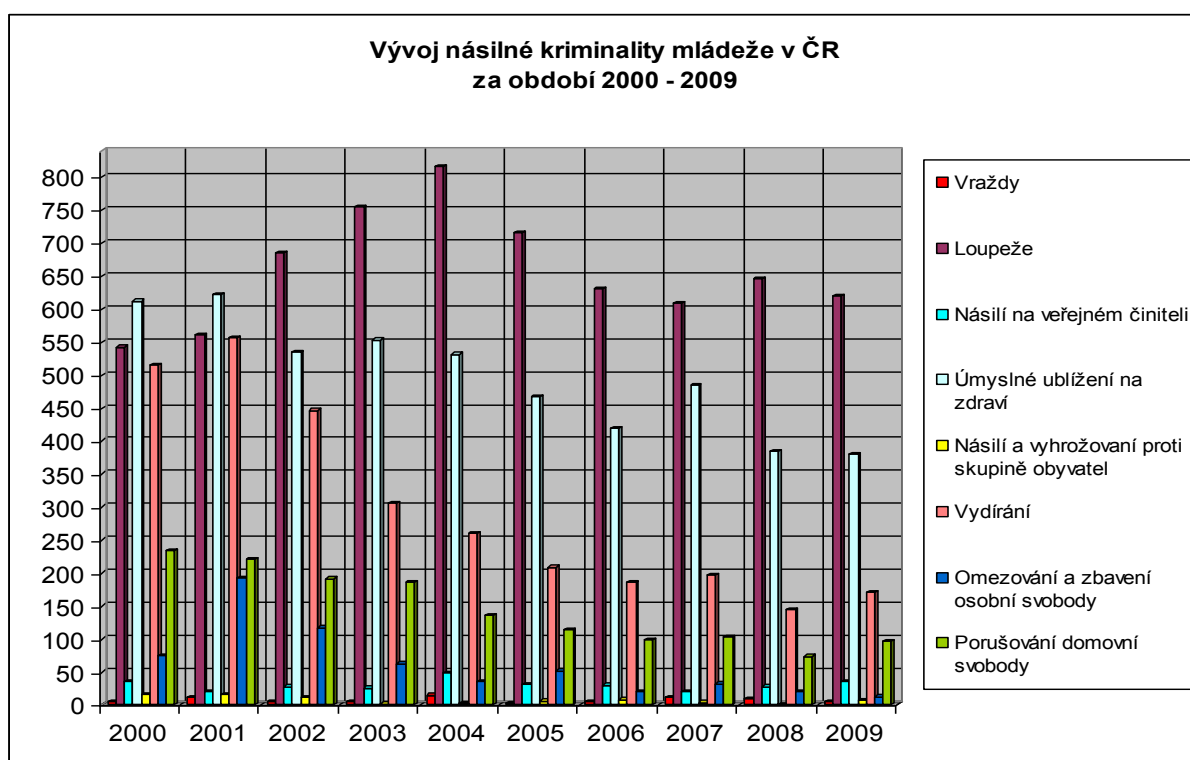
⁴² JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1.* Praha : Leges, 2009, s. 212 (§ 173 Trestního zákoníku).

⁴³ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie.* 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 264.

⁴⁴ SVATOŠ, Roman. *Základy kriminologie a prevence kriminality.* České Budějovice: Vysoká škola Evropských a regionálních studií, o.p.s., 2009, s. 19.

⁴⁵ Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/2005/starsi.html>, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/archiv.html>, <http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx?q=Y3BpPTE%3d>

Graf č. 1

Po prostudování grafu zjistíme, že nejčastěji páchanou násilnou trestnou činností mládeže jsou loupeže. Celkově bylo v období let 2000 - 2009 mládeží spácháno 6577 loupeží. Alarmující je fakt, že ve 2630 případech byly pachateli osoby mladší 15 let. Nejvyšší vzrůst můžeme pozorovat v roce 2004, naopak od roku 2005 frekvence této trestné činnosti klesá. Pokles může být přičítán účinným prevenčním programům, například masovému zavádění kamerového systému do problematických oblastí s velkým výskytem kriminality po roce 2004, nebo osvětlením nepřehledných prostranství.

Charakteristickým prostředím pro páchaní loupeže jsou ulice velkoměsta, pro něž je typická velká koncentrace osob, jež zajišťuje pro pachatele potřebnou sociální anonymitu. Z tohoto důvodu je třeba, aby zejména ve velkoměstech byly potenciální oběti více obezřetné. K prevenci loupeží mohou občané přispět například tím, že u sebe nebudou nosit velké obnosy peněz v hotovosti a dají přednost bezhotovostnímu platebnímu styku.

Pachatelé si často jako oběť loupeže vytipují osobu pod vlivem alkoholu, u níž lze očekávat menší kladený odpor. Vlivem alkoholu se snižuje i možnost následné identifikace pachatele napadenou obětí. Jedná se o tzv. viktimologické zavinění, tedy případy kdy se oběť v důsledku svého chování podílí na své viktimizaci. Za další rizikové chování oběti označuje Sochůrek⁴⁶ pohyb po tmavých, odlehlých a málo frekventovaných místech, navazování

⁴⁶ SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů viktimologie*. Liberec: Technická univerzita, 2003, s. 42.

kontaktů s neznámými osobami a jejich vpouštění do bytu, špatné zabezpečení obydlí nebo vychloubání se vlastnictvím cenných předmětů.

Podíváme-li se na počet stíhaných a obžalovaných mladistvých, z justičních statistik⁴⁷ zjistíme, že v roce 2004, kdy byl dle policejních statistik zjištěn největší výskyt trestného činu loupeže, bylo stíháno 570 mladistvých ve věku 15-17 let, 556 jich bylo obžalováno. V roce 2005, kdy byl policejními statistikami zaznamenán pokles této trestné činnosti bylo stíháno 515 a obžalováno 493 mladistvých. V roce 2009 bylo zaznamenáno 451 stíhaných a 443 obžalovaných mladistvých pachatelů. Porovnáme-li policejní a justiční statistiky, zjistíme, že počet obžalovaných z trestného činu loupeže je přibližně poloviční počtu spáchaných skutků. Důvodem je velmi nízký věk pachatelů, kteří se loupeží dopouštějí. Každoročně bývá přibližně kolem tří set případů loupeží odloženo z důvodu nízkého věku pachatele.

Jak na základě policejních, tak i justičních statistik lze však konstatovat snižující se tendence mladých pachatelů páchat TČ loupeže. Zaznamenané statistické údaje jsou dokladem úspěšnosti ZSM. Paradoxem je, že v prvním roce účinnosti zákona násilná kriminalita mládeže vzrostla. Jsou to právě policejní a justiční statistiky trestných činů, které nám dávají zpětnou vazbu, jak účinné jsou právní předpisy v praxi. Nutno dodat, že kriminalistické statistiky poskytují informace pouze o kriminalitě zjevné, tedy té, která byla zjištěna a registrována.

Trestný čin loupeže stojí na pomezí mezi majetkovou a násilnou kriminalitou a zahrnuje v sobě oba aspekty. Hendrychův slovník loupež definuje jako trestný čin, který má dva objekty, předmětem trestněprávní ochrany je jednak osobní svoboda a jednak majetek, jehož se ve formě cizí věci chce pachatel násilím, nebo pohrůzkou bezprostředního násilí, zmocnit.⁴⁸ Analýza trestného činu loupeže páchaného mládeží dotvrzuje, že protiprávní činy, které formálně naplňují všechny znaky loupeže, se staly takovými především proto, že mladistvý pachatel v určité fázi svého často nedostatečně promyšleného plánu s primárně zjištěným cílem, použil násilí z důvodu, že tento postup momentálně vyhodnotil jako nejvíce efektivní prostředek k dosažení cíle útoku.⁴⁹ Loupež se tak stává často excesem z majetkové kriminality mládeže, či pouhým mechanismem prosazení záměru, který se z důvodu odporu poškozeného nedaří prosadit jiným způsobem.⁵⁰ Loupeží se v převážné většině případů dopouští chlapi, dívky se účastní jako pozorovatelky či inspirátorky loupežného aktu.

⁴⁷ Dostupné na: <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>

⁴⁸ SOVÁK, Zdeněk. heslo „loupež“, In HENDRYCH, D. (ed). *Právní slovník*, Praha: C. H. Beck, 2001, s. 319.

⁴⁹ VEČERKA, Kazimír a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 92 n.

⁵⁰ Tamtéž

Domnívám se, že je tomu tak proto, že pro chlapce může být páchaní tohoto druhu trestné činnosti dobrodružstvím. Mohou být inspirováni akčními filmy, které jsou pro dospívající chlapce určitě přitažlivější než pro dívky nebo mohou být inspirováni samotnými dívkami, kdy důvodem jejich trestné činnosti je touha zaujmout, nebo získat si respekt vrstevníků. Nelze opomenout, že chlapci mají i větší fyzické předpoklady k překonání obětí kladeného odporu.

Pachatelem je nejčastěji nezaměstnaná osoba, která v době spáchání trestného činu nenavštěvuje žádnou školu nebo učební obor (jen 15% obžalovaných se z tohoto konstatování vymyká). Ze statistik vyplývá, že dvě třetiny mladistvých pachatelů tvoří příslušníci romského etnika.⁵¹

Druhou mládeží nejčastěji páchanou násilnou trestnou činností je úmyslné ublížení na zdraví. Ač je násilná kriminalita v absolutních číslech záležitostí mužů, v případě pachatelů trestného činu ublížení na zdraví je zastoupení obou pohlaví v zásadě obdobné. Pachatelé trestných činů dle § 145 a § 146 TZ mají častěji než ostatní pachatelé neukončené základní vzdělání, mnohdy absolvované na zvláštní škole, není výjimkou, že dokonce v době spáchání jsou žáky základní školy.⁵² Ublížení na zdraví je pácháno spíše staršími mladistvými. Důvodem může být fakt, že mladší pachatelé nemají natolik rozvinuté fyzické schopnosti, proto újma na zdraví oběti nedosahuje intenzity ublížení na zdraví a čin je posuzován jen jako přestupek proti občanskému soužití dle § 49 odst. 1 písm. c) přestupkového zákona.

I u tohoto trestného činu můžeme pozorovat klesající křivku, pouze v roce 2007 byl zaznamenán vyšší počet skutků naplňujících skutkovou podstatu dle § 145, 146 TZ než v předchozích letech.

Největší pokles můžeme zaznamenat u trestného činu vydírání (§175 TZ). V tomto případě si nemyslím, že nám statistiky podávají reálný obraz o četnosti tohoto trestného činu mezi mládeží. Znovu zdůrazňuji fakt, že policejní a justiční statistiky zachycují pouze odhalenou a registrovanou kriminalitu. Ve skutečnosti je, dle mého názoru, výskyt skutků naplňujících skutkovou podstatu trestného činu vydírání vyšší.

Většina základních a středních škol se ve větší či menší míře někdy setkala s případem šikany. TZ šikanu neupravuje, není právně definována ani v jiných zákonných předpisech. Šikanování nejčastěji naplňuje znaky skutkové podstaty vydírání. Šikanující může svým jednáním naplnit rovněž skutkovou podstatu trestných činů omezování osobní svobody,

⁵¹ VEČERKA, Kazimír a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 111.

⁵² Tamtéž s. 59.

ublížení na zdraví, popřípadě násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci. Šikanou se rozumí psychické nebo fyzické násilí páchané mezi mládeží, s cílem týrat, trápit, činit příkoří, klást úmyslné překážky druhému.⁵³ Oběťmi bývají jedinci, kteří se nějakým způsobem liší od kolektivu. Může se jednat o jedince, kteří jsou zakřiknutí, fyzicky slabí, nějakým způsobem handicapovaní nebo naopak o jedince, kteří svými schopnostmi převyšují okolí a tím vzbuzují závist. Všechny tyto případy mají jedno společné, oběti se obávají pohružky násilí, proto se nesvěří, že je na nich páchána trestná činnost, která zůstává neodhalena. Jedná se proto o kriminalitu vysoce latentní.

Vraždy se na základě grafického znázornění jeví, v porovnání s ostatními násilnými delikty, jako nejméně časté. Jedná se však o nejzávažnější trestný čin, proto je třeba každému případu věnovat zvýšenou pozornost. Za posledních deset let bylo mládeží spácháno 75 vražd, přitom výjimečně se jednalo o pachatele mladšího patnácti let. Většina pachatelů se svým věkem blíží věku dospělého. Důkazem toho jsou případy, které otřásly veřejností v listopadu roku 2010. V prvním případě byl pachatelem šestnáctiletý romský mladík, který loni na jaře na Teplicku brutálně zbil dvanáctiletého chlapce. Za tento čin byl krajským soudem v Ústí nad Labem dne 25. 10. 2010 odsouzen na devět let vězení za pokus o vraždu ve spolupachatelství. Druhý, více medializovaný, případ šokující agresivitou a brutalitou pachatele se stal v Ostravě. Mladistvý pachatel zaútočil na skupinu tří chlapců ve věku 9, 13 a 14 let, jimž způsobil závažná život ohrožující zranění. Důvodem takového aktu byl údajně rozchod s dívkou. Policie tento čin vyšetřuje jako pokus o vraždu.

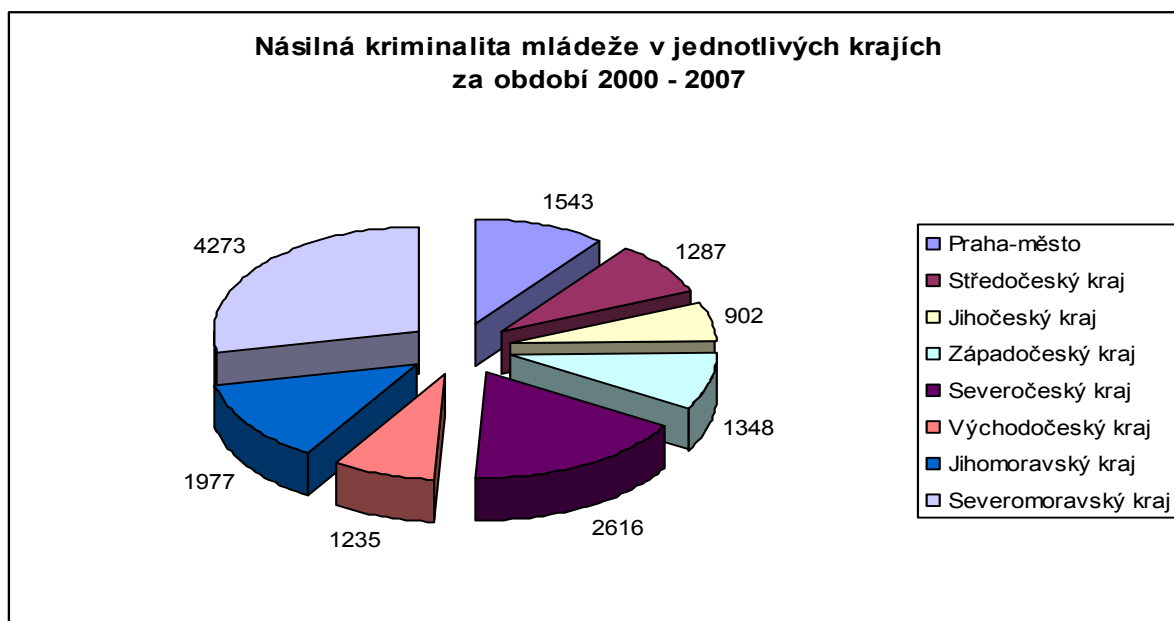
Vycházíme-li ze záznamů policejních statistik, můžeme konstatovat celkový pokles násilné kriminality od roku 2000. U loupeží křivka stoupala až do roku 2004, avšak od roku 2005 má rovněž s menšími výkyvy klesající tendence. Útok na veřejného činitele, nebezpečné vyhrožování, omezování a zbavení osobní svobody a porušování domovní svobody jsou dle statistik méně časté trestné činy, než jsou loupež a úmyslné ublížení na zdraví, nelze je v žádném případě opomíjet. Každoročně je zaznamenáno několik případů těchto trestných činů, jsou páchány konstantě a společnost se s nimi každoročně potýká. Vycházíme-li ze zjištěných a registrovaných případů, lze i u těchto trestných činů konstatovat celkový dlouhodobý pokles.

⁵³ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vydání. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998, s. 72.

2.4.2 Geografické rozložení násilné kriminality

Doposud jsme zjistili, jaký byl vývoj dynamiky násilné trestné činnosti a jakých násilných trestných činů se mládež ve vymezeném časovém období nejčastěji dopouštěla na celém území České republiky. Následující grafy znázorňují rozložení násilné kriminality v jednotlivých krajích. Dozvíme se, které regiony v období let 2000 - 2009 zaznamenaly nejvyšší nárůst násilné kriminality páchané mládeží.

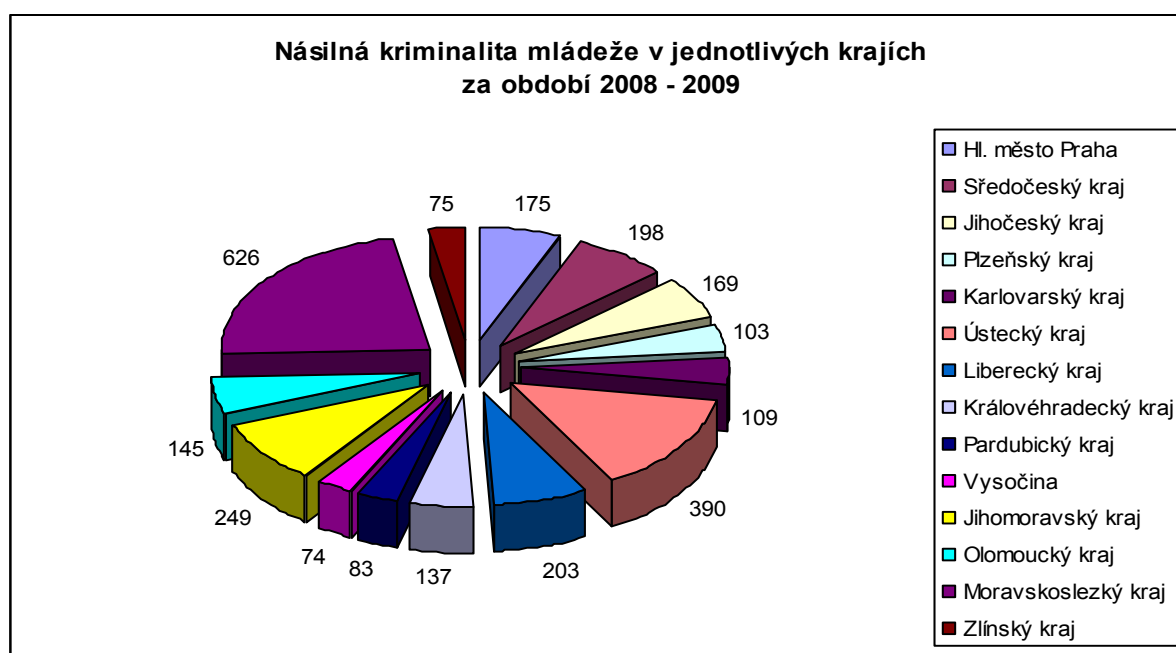
Graf č. 2

Podíváme-li se na násilnou kriminalitu mládeže z hlediska jejího geografického rozložení, z grafu č. 2 zjistíme, že v rozmezí let 2000 – 2007 byla největší koncentrace této trestné činnosti v Severomoravském kraji, kde bylo zaznamenáno 4 273 násilných trestných činů spáchaných mládeží. V roce 2003, který byl z hlediska výskytu násilné kriminality v kraji kritický, bylo v kraji zaznamenáno 616 násilných trestných činů spáchaných mládeží. Od roku 2004 můžeme sledovat pokles násilné kriminality v kraji, což lze přičítat účinnosti ZSM. Na druhé příčce v celkovém počtu násilných trestných činů stojí kraj Severočeský s 2616 násilnými skutky. Zde byl nejkritičtějším obdobím rok 2004, kdy bylo zaznamenáno 426 skutků, v následujících letech násilná kriminalita klesala. Nejnižší výskyt násilných deliktů jsme v období let 2000 - 2007 mohli zaznamenat v kraji Jihočeském.

Po roce 2007 bylo změněno územní vymezení krajů. Obtížně by se srovnávaly dřívější a dnešní územní celky z hlediska výskytu kriminality, proto jsem vytvořila graf samostatný.

Graf č. 3

V grafu č. 3 dominuje fialová barva Moravskoslezského kraje, jenž se potýkal v letech 2008 – 2009 s největším výskytem násilné kriminality mládeže. Celkem kraj zaznamenal 626 násilných deliktů spáchaných mládeží. V Moravskoslezském kraji žije přes 1 250 000 obyvatel a je nejlidnatějším krajem v České republice. Hustota osídlení v tomto kraji je 230 obyvatel na km², přičemž hustota osídlení celé ČR je 133 obyvatel na km².⁵⁴ Kraj se potýká s vysokou nezaměstnaností, podíl dlouhodobě nezaměstnaných (déle než 12 měsíců) je výrazně vyšší než celorepublikový průměr, což může být příčinou vysoké kriminality v tomto regionu. Naopak nejnižší počet násilných trestných činů byl zjištěn v kraji Vysočina. K 1.1. 2009 žilo v kraji Vysočina 515 411 obyvatel, jedná se o čtvrtý nejméně zalidněný kraj v ČR. Míra nezaměstnanosti v roce 2008 byla osmá nejnižší (6,27%) v ČR.⁵⁵

V České Republice dlouhodobě dochází k úbytku úplných rodin. Absence některého z rodičů má významný vliv na mladistvého nejen po stránce výchovné, ale rovněž ovlivňuje jeho životní úroveň. Nejkomplikovanější sociální situaci čelí rodiny v čele s nezaměstnaným dospělým a závislými dětmi. Nejnižší životní úroveň takovýchto rodin byla dlouhodobě zjištěna

⁵⁴ ČESKÝ STATISTIKÝ ÚŘAD. *Charakteristika Moravskoslezského kraje* [online]. businessinfo.cz, 30. května 2011 [cit. 7. července 2011]. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/moravskoslezsky-kraj/charakteristika-moravskoslezskeho-kraje/1000929/41624/> .

⁵⁵ ČESKÝ STATISTIKÝ ÚŘAD. *Charakteristika Moravskoslezského kraje* [online]. businessinfo.cz, 30. května 2011 [cit. 7. července 2011]. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/kraj-vysocina/charakteristika-kraje-vysocina/1000927/40302/> .

v Ústeckém a Moravskoslezském kraji.⁵⁶ Zároveň jsme zjistili, že právě Moravskoslezský kraj čelí největšímu počtu násilných trestných činů mládeže.

Na základě výše uvedeného lze stanovit závěr, že sociální úroveň a míra nezaměstnanosti v kraji jsou významnými faktory, které ovlivňují nejen násilnou kriminalitu mládeže v regionu. Vysoká míra nezaměstnanosti dospělých úzce souvisí s nízkou životní úrovní mládeže a je tedy předpokladem růstu kriminality. Pro účinný boj s násilnou kriminalitou je třeba soustředit prevenční programy na možnosti snížení procenta nezaměstnanosti v ohrožených krajích.

2.5 Majetková kriminalita mládeže

Majetková kriminalita je mládeží nejčastěji páchanou trestnou činností, což dokládají policejní i justiční statistiky. Majetkové trestné činy, jak vyplývá z jejich označení, směřují proti cizímu majetku. TZ upravuje trestné činy proti majetku v hlavě páté zvláštní části TZ (§ 205 – 232 TZ). Jednotlivá ustanovení zákona poskytují ochranu vlastnictví, majetku jako celku i nehmotným statkům.

Zlomové období z hlediska nárůstu majetkové kriminality nastalo po roce 1989 v důsledku sociálních a ekonomických změn, které s sebou revoluční rok přinesl. Nárůst majetkové kriminality v tomto období byl zapříčiněn nízkým právním vědomím generace vychovávané před rokem 1989 a rovněž nízkým mravním vědomím projevující se neúctou k cizímu majetku, jež vyústila až k lhostejnosti k rozkrádání majetku státu. S nástupem tržního hospodářství byl trh zahlcen dříve nedostatkovým zbožím, čímž narostl i objem věcí, které se mohly stát předmětem majetkových deliktů. S hospodářskými změnami docházelo i ke změnám sociálním spočívajících v majetkové polarizaci společnosti. Pro část mládeže bylo získání nového luxusního zboží legálními prostředky nedosažitelné a uchýlovala se proto k nelegálnímu způsobu jeho získání.⁵⁷

Odborné publikace neuvádí specifické příčiny majetkové kriminality dnešní mládeže. Přiklání se k obecným příčinám kriminality, jako jsou sociální rozdíly mezi mládeží, touha vyrovnat se ostatním, získat respekt v partě, získat prostředky pro obstarání drog, alkoholu, cigaret aj. Domnívám se, že je zde jeden specifický faktor ovlivňující páchaní majetkové kriminality mládeží, jenž přetrval z období po roce 1989 až dodnes, a to neúcta k cizímu majetku. Troufám si tvrdit, že důvodem jeho přetrvání je špatné smýšlení společnosti

⁵⁶ *Strategie regionálního rozvoje*. Praha : Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, 2006, s. 19-20.

⁵⁷ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Praha: C.H. Beck. 2005, s. 372-373.

spočívající v lhostejnosti k majetku jiných. Dnešní mládež mnohdy uvažuje tak, že je třeba chránit pouze své majetkové hodnoty a majetek jiných osob je jí lhostejný, proto může být poškozen, zničen či odcizen.

2.5.1 Fenomenologie majetkové kriminality

Nejčastěji páchanou majetkovou trestnou činností jsou krádeže. Krádeže jsou dokonce statisticky nejfrekventovanějším trestným činem páchaným dětmi do patnácti let. TZ upravuje trestný čin krádeže v § 205 TZ. Mladistvý dokoná trestný čin krádeže tím, že si zjedná možnost s věcí volně disponovat a volně s ní nakládat s vyloučením jiné osoby.⁵⁸

Policejní statistiky rozdělují krádeže do dvou skupin. První skupinou jsou krádeže vloupáním, sem řadíme krádež vloupáním do obchodů, restaurací, ubytovacích zařízení, velké zastoupení v této skupině mají krádeže vloupáním do kiosků, bytů, víkendových chat a další. Druhou skupinu tvoří krádeže prosté, kam řadíme např. krádeže osobní, krádeže motorových vozidel, krádeže věcí z automobilů, v bytech, na nádražích a v jiných objektech.

Druhým nejčastějším majetkovým deliktem mládeže je poškození cizí věci dle § 228 TZ. Na tomto místě je třeba zmínit problematiku tzv. sprejerství jako deliktu, který je typický pro věkovou skupinu mládeže. Sprejerství je v TZ upraveno § 228 odst. 2 TZ: „*Kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou....*“, spadá tedy pod skutkovou podstatu trestného činu poškození cizí věci. Policejní statistiky tento protiprávní čin nezařadily do kategorie majetková kriminalita, ale do kategorie ostatní kriminální delikty, není proto v grafu č. 4 pod poškozením cizí věci zahrnut. Důvod, proč je tento čin zařazen mezi ostatními delikty je zřejmě ten, že trestní zákon⁵⁹ jej upravoval v samostatném ustanovení § 275 b, kdežto TZ jej zařadil do druhého odstavce § 228, tedy pod poškození cizí věci. Výskyt protiprávních činů naplňujících skutkovou podstatu sprejerství je velmi častý a významně by ovlivnil fialový sloupec grafu. V policejních statistikách je sprejerství zaznamenáno až od roku 2001, kdy byla tato skutková podstata zařazena do trestního zákona. V letech 2001 – 2009 bylo celkem zjištěno 4 702 případů sprejerství, což přesahuje výskyt trestného činu poškozování cizí věci v letech 2000 – 2009 zaznamenaného policejními statistikami a znázorněného v grafu č. 4. V případech sprejerství se na rozdíl od prostého poškození cizí věci dle odstavce prvního nevyžaduje způsobení škody. Vznik škody a její výše není podstatná při posuzování trestnosti činu. Způsobí-li tedy pachatel i zanedbatelnou

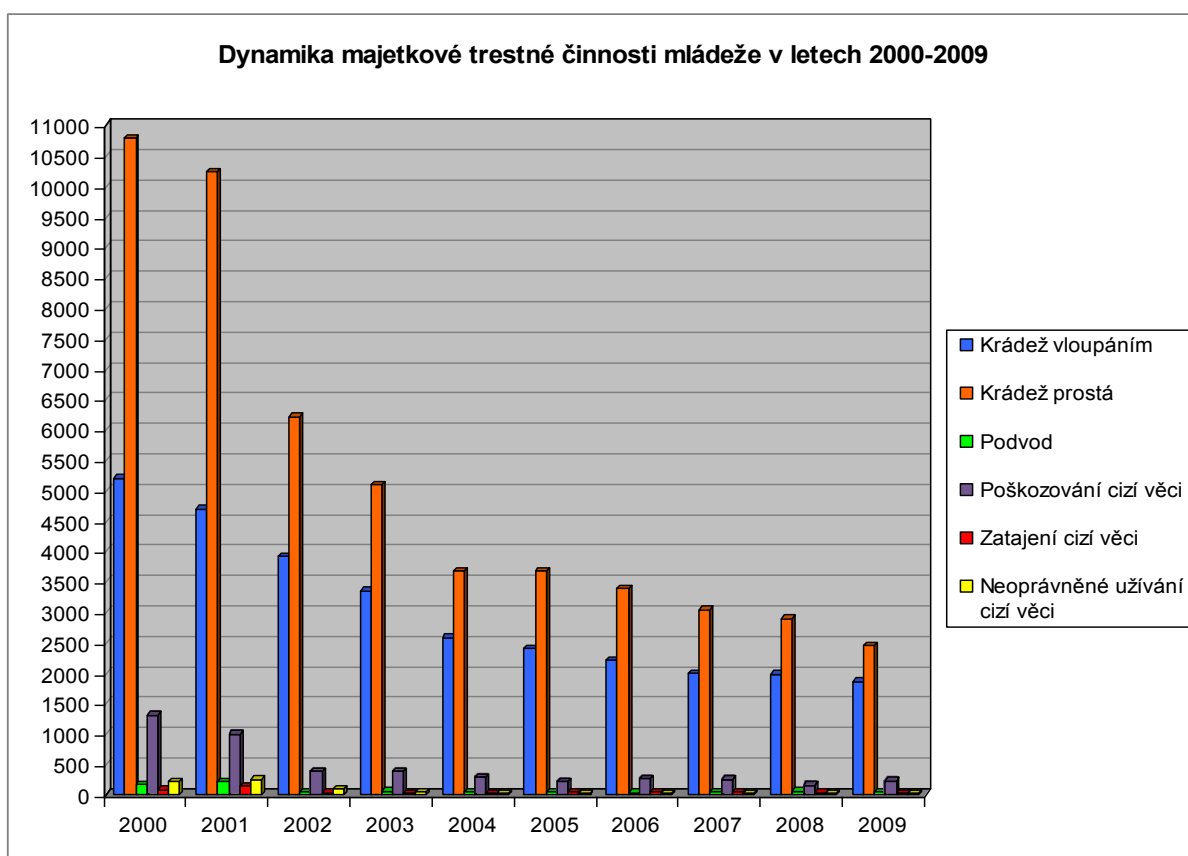
⁵⁸ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 258 (§ 205 Trestního zákoníku).

⁵⁹ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

škodu na věci způsobem požadovaným TZ, tedy postříkáním, pomalováním, popsáním barvou nebo jinou látkou, bude jeho jednání posuzováno jako trestné dle § 228 odst. 2 TZ.

V grafu č. 4 jsem po trestných činech krádeže a poškození cizí věci dále znázornila počet registrovaných trestných činů podvodu (§ 209 TZ), poškození cizí věci (§ 228 TZ), zatajení věci (§ 219 TZ) a neoprávněné užívání cizí věci (§ 207 TZ). Při pohledu na graf by se mohlo zdát, že výskyt posledně zmíněných trestných činů je zanedbatelný, tato domněnka je ovšem mylná. Zaměříme-li se na trestný čin poškozování cizí věci, zjistíme, že v období let 2000 - 2009 bylo celkem spácháno 4462 skutků naplňujících skutkovou podstatu tohoto trestného činu. Pro srovnání se vraťme o několik stránek zpět k trestnému činu úmyslného ublížení na zdraví, druhému nejčastějšímu násilnému trestnému činu. Ve stejném časovém období bylo zaznamenáno 4985 případů tohoto trestného činu. Oproti krádežím je výskyt těchto deliktů několikanásobně nižší, což můžeme posoudit při prostudování grafu č. 4.

Graf č. 4

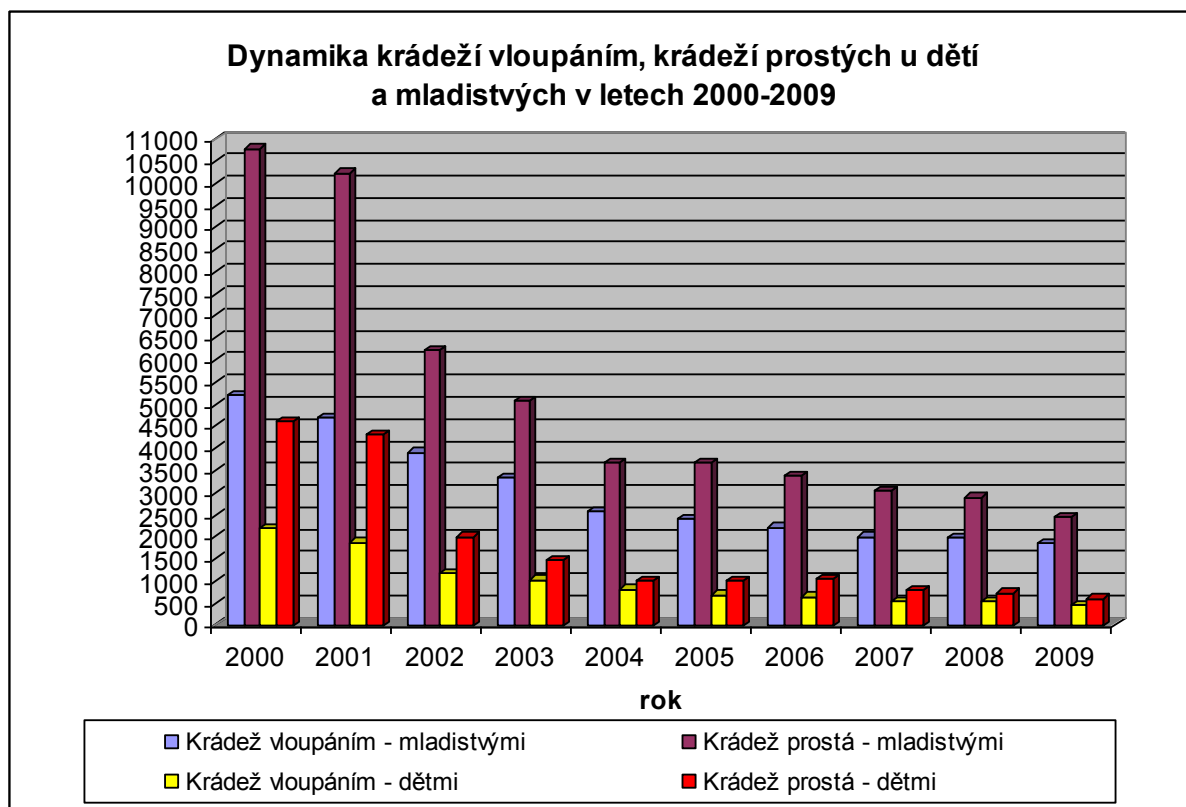
Oranžová barva na grafu ukazuje, že nejčastěji je mládeží páchána krádež prostá. Největší výskyt jsme zaznamenali v roce 2000, kdy bylo mládeží spácháno 10 781 prostých krádeží, nejvíce byla zastoupena krádež věcí z automobilů. Důvodem proč se mládež soustředí na krádeže vybavení vozidel je, že se jedná o předměty, které nebývají označeny evidenčními čísly, tudíž jsou těžko identifikovatelné a mládež je může snadno distribuovat dál

do různých bazarů a zastaváren.⁶⁰ Účinným řešením by v tomto případě bylo zpřísnění podmínek pro zastavení věci v zastavárnách nebo výkup zboží v bazarech. Mohlo by se jednat o požadavek předložení dokladu o vlastnictví předmětu, který chce osoba prodat nebo zastavit. Důležité je, aby stanovené podmínky platily ve všech zařízeních, které vykupují zboží nebo přijímají zástavy, aby mohla být prováděna i kontrola těchto zařízení, zda plní své povinnosti a nepřijímají zboží bez řádného dokladu.

V období let 2000 a 2001 je počet krádeží prostých dokonce o polovinu vyšší než krádeží vloupáním, což je druhý nejčastěji páchaný delikt. Výrazný pokles nejen krádeží, ale i ostatních majetkových deliktů, je patrný v roce 2002. Pokles je způsoben nabytím účinnosti novely trestního zákona v r. 2002, jíž byla zvýšena škoda nikoliv nepatrná na 5 000 Kč, čímž došlo k dekriminalizaci nemalého počtu útoků proti majetku páchaných mládeží.⁶¹

Výrazný podíl na celkovém množství krádeží spáchaných mládeží mají děti do 15 let, což můžeme vidět na následujícím grafu.

Graf č. 5⁶²

⁶⁰ VEČERKA, Kazimír a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 52.

⁶¹ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminalita v roce 2007*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 18.

⁶² Graf znázorňuje počet spáchaných skutků mladistvých a počet skutků spáchaných dětmi za sledované období.

Graf č. 5 znázorňuje, v jakém poměru jsou skutky naplňující skutkovou podstatu trestných činů krádeže vloupáním a krádeže prosté spáchané dětmi a ty samé delikty spáchané mladistvými. Přestože většina krádeží je spáchaná mladistvými, je třeba věnovat zvýšenou pozornost faktu, že každoročně je jedna třetina těchto deliktů spáchaná dětmi. Převědeme-li to do čísel, za období let 2000 – 2009 bylo mládeží spáchanáno celkem 30 188 krádeží vloupáním, z toho 9 889 skutků bylo spáchanáno osobami mladšími patnácti let. Krádeží prostých bylo ve stejném období spáchanáno celkem 51 420, v 17 5979 případech bylo pachatelem dítě. Nejčastěji se děti dopouštějí krádeží kapesních. Předmětem jejich krádeží bývá často drobná elektronika jako MP3 přehrávače a mobilní telefony. Zde může rozlišovat dvě skupiny pachatelů. První skupina se dopouští krádeže těchto předmětů jako zdroje finančních prostředků, které získají následným prodejem, druhá se dopouští krádeže v důsledku touhy vlastnit takový přístroj.⁶³ Motívem krádeže v druhém případě je snaha vyrovnat se kamarádům, kteří vlastní modernější elektroniku. Domnívám se, že pro mládež v dnešní době znamená mobilní telefon více než jen elektronické zařízení, je symbolem sociální úrovně, popularity a úspěšnosti. V extrémních případech je hodnota jedinice mládeží posuzována dle hodnoty mobilního telefonu. V důsledku přirozené touhy být atraktivním pro své vrstevníky si nemajetný jedinec obstará moderní přístroj nelegální cestou.

Zvláštní skupinu dětských pachatelů kapesních krádeží tvoří cizinci. Jedná se ve velké většině o děti z Rumunska. Ty jsou najímány, aby páchaly kapesní krádeže v České republice, za což jim náleží určitý podíl na zisku, jenž představuje mnohdy jediný zdroj příjmů pro celou rodinu v zahraničí. Překupníci, kteří děti najímají, využívají právě beztrestnosti osob mladších patnácti let.⁶⁴

Majetková kriminalita nejen mládeže se vyznačuje vysokou neobjasněností. V procentech vyjádřeno bylo za poslední deset let objasněno každoročně v průměru 20% případů majetkových trestných činů. V roce 2009 bylo objasněno pouze 18%⁶⁵ případů. Vysoká latence a nízká objasněnost je charakteristická pro kapesní krádeže (6%) a krádeže věcí během jízdy v dopravním prostředku, u nichž se objasněnost v posledních letech pohybuje kolem 3%. Statisticky nejčastějším⁶⁶ majetkovým deliktem mládeže jsou krádeže motorových vozidel dvoustopých.

⁶³ VEČERKA, Kazimír a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 53.

⁶⁴ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vydání. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998, s. 14.

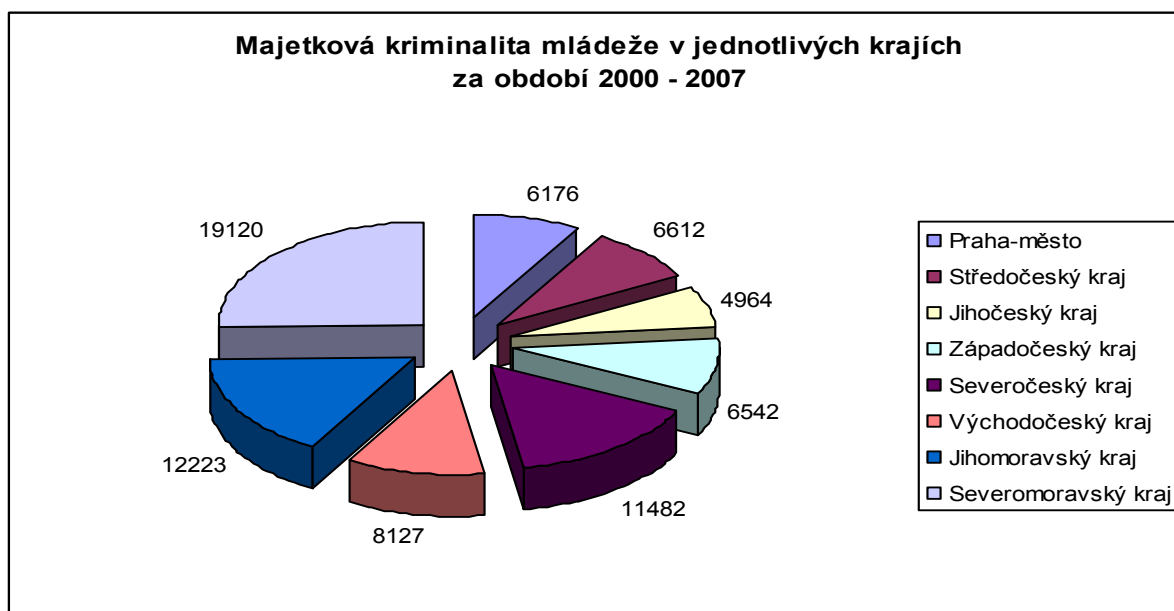
⁶⁵ Procenta vyjadřují celkový počet objasněných majetkových trestných činů, tedy jak mládeže, tak dospělých.

⁶⁶ Po skupinách krádeží pod souhrnným názvem „krádeže vloupáním do ostatních objektů“ a „krádeže v jiných objektech“, jež mají v policejních statistikách zaznamenáno nejvíce skutků.

2.5.2 Geografické rozložení majetkové kriminality

S majetkovou kriminalitou mládeže se potýká ve velké míře každý region, jedná se o problém celorepublikový. Následující graf znázorňuje, kolik majetkových deliktů mládeže zaznamenal každý z krajů.

Graf č. 6

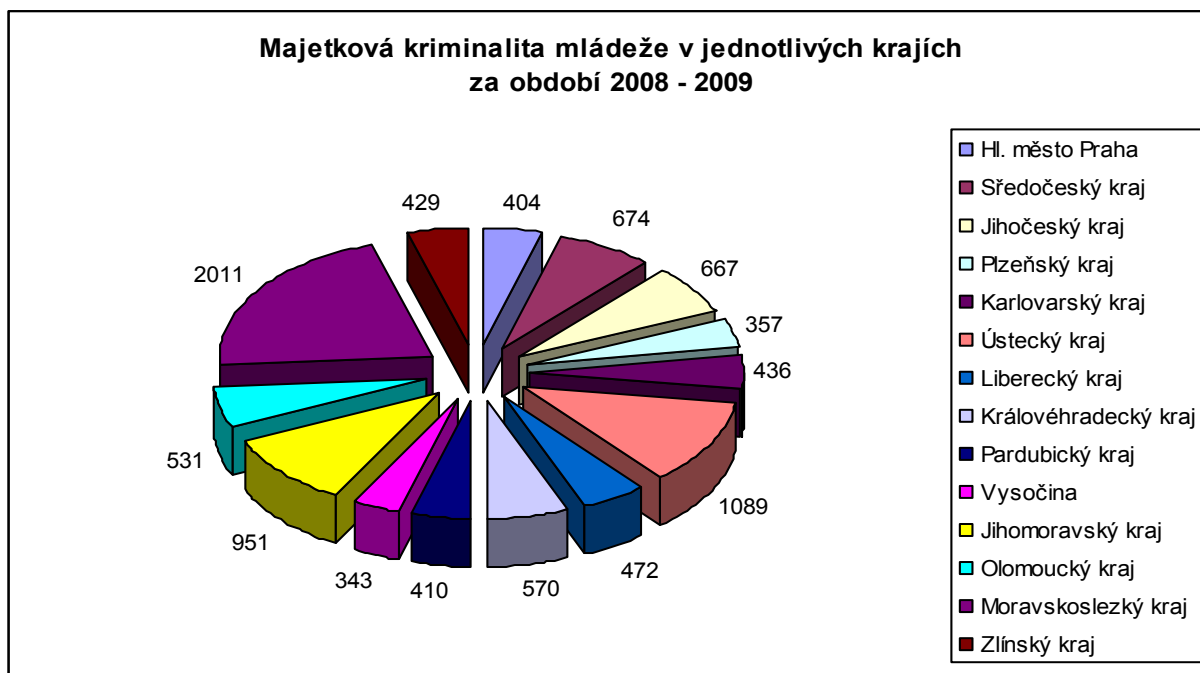
Nejvíce majetkových trestných činů zaznamenal kraj Severomoravský. Za období let 2000 – 2007 zde bylo spácháno 19 120 majetkových deliktů, což tvoří 25% celorepublikové majetkové kriminality za sledované období. 16% majetkových deliktů připadá na kraj Jihomoravský, 15% kraj Severočeský, 11% kraj Východočeský, 9% kraj Středočeský, na kraj Západočeský připadá rovněž 9% z celkové majetkové kriminality, 8% kraj Praha - město a zbylých 7% připadá kraji Jihočeskému.

V Severomoravském kraji, vyhodnoceném jako nejvíce ohroženém majetkovou kriminalitou mládeže, každoročně dochází k významnému poklesu této kriminality. V roce 2000 bylo v této oblasti zaznamenáno 4087 mládeží spáchaných majetkových provinění, což je nejvíce ze všech krajů ve sledovaném období. V roce 2007 bylo zjištěno už „jen“ 1453 skutků, k největšímu poklesu došlo v roce 2002.

Významný posunu v oblasti prevence zaznamenal Severomoravský kraj v průběhu let 1999 - 2000, kdy došlo k obsazení nové funkce preventivního pracovníka u všech okresních ředitelství Policie ČR v kraji. Dále se města spadající pod tento kraj zapojila do celorepublikového programu „Komplexní program prevence“. Ze všech měst zapojených do tohoto programu města ze Severomoravského kraje tvořila 35%. Je zde vidět snaha kraje o snížení kriminality v regionu. Naopak nejnižší pokles majetkové kriminality statistiky

zaznamenaly v kraji Západočeském. V roce 2000 zde bylo zaznamenáno sice jen 1359 majetkových trestných činů mládeže, ale v roce 2007 nebyl pokles tak značný jako u Severomoravského kraje. Západočeský kraj zaznamenal v tomto roce 441 majetkových deliktů mládeže.

Graf č. 7

V letech 2008 - 2009 bylo nejvíce případů majetkové kriminality mládeže zjištěno v Moravskoslezském kraji, který společně s Olomouckým krajem odpovídá přibližně rozloze kraje Severomoravského⁶⁷. V roce 2007 bylo v Severomoravském kraji zaznamenáno 1453 případů majetkové trestné činnosti, v kraji Moravskoslezském a Olomouckém bylo dohromady v následujícím roce zjištěno 1381 a v roce 2009 statistiky zaznamenaly 1161 případů. Můžeme tedy pozorovat trvalou tendenci snižování výskytu majetkové trestné činnosti páchané mládeží.

Pro zachování klesající tendence majetkové kriminality je třeba aplikovat účinné prevenční prostředky. Ke snížení tzv. „kriminality z nouze“ mohou přispět opatření primární prevence jako je vytváření pracovních, rekvalifikačních a vzdělávacích příležitostí ke snížení nezaměstnanosti, jež je nebezpečnou příčinou majetkové kriminality. Významným prostředkem prevence je rovněž hlídková služba Policie. Pro účinnější ochranu majetku by

⁶⁷ Dřívější rozdělení České republiky před rokem 2008

bylo třeba posílit tyto hlídky. Již samotná přítomnost Policie může odradit pachatele od trestné činnosti.⁶⁸

2.6 Ostatní kriminalita mládeže

Pod pojem ostatní kriminalita policejní statistiky zahrnují převážně trestné činy obecně nebezpečné a delikty proti veřejnému pořádku. V kategorii trestných činů obecně nebezpečných se mládež dopouští nejčastěji tzv. drogových deliktů. Do ostatní kriminality mládeže rovněž spadají skutky pramenící z neopatrnosti a nezkušenosti, či nebezpečného experimentování mládeže. Děti a mladiství mají na svědomí značnou část požárů a výbuchů, které často vedou nejen k velkým škodám na majetku, ale i na životech a zdraví.⁶⁹ Především věková skupina osob do patnácti let často experimentuje a zakládá požáry. Statistiky každoročně zaznamenávají průměrně třicet případů požárů, jejichž zakladateli jsou děti.

Policejní statistiky ve svém výčtu pod ostatní kriminalitu zahrnují i tzv. sprejerství, jež tvoří významné procento skutků v celkové ostatní kriminalitě mládeže. Jedná se dokonce o nejčastější delikt mládeže v oblasti ostatní kriminality. O sprejerství jsem již pojednala v kapitole „Majetková kriminalita“. Sprejerství jsem začlenila pod majetkovou kriminalitu z důvodu jeho umístění v TZ. Nový TZ zařadil sprejerství pod TČ poškození cizí věci v § 228 TZ, přičemž TČ poškození cizí věci skutkově spadá pod majetkovou kriminalitu.

2.6.1 Drogové delikty

Trestné činy, které souhrnně nazýváme drogové delikty, upravuje TZ v hlavě sedmé zvláštní části pod označením Trestné činy obecně nebezpečné. Mezi drogové delikty spadají trestné činy související s výrobou, nakládáním, držením a jiným nakládáním s omamnými a psychotropními látkami a jedy (§§ 283 – 286 TZ) a trestné činy související s šířením návykových látek (§ 287 TZ). Na základě statistik jsou mládeží nejčastěji páchany trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek⁷⁰ a jedů a šíření toxikomanie.

Mezi drogové delikty lze zařadit i trestné činy spáchané pod vlivem drog, nejčastěji tak bývají páchany trestné činy výtržnictví, násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci,

⁶⁸ KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 375-376.

⁶⁹ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 364-365.

⁷⁰ V novém TZ z.č. 40/2009 Sb. je uveden pod označením Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy. Staršího názvu užívám proto, aby nedocházelo ke zmatení čtenáře, jelikož policejní statistiky uvádějí tento trestný čin pod označením, které uváděl z. č. 140/1961 ve znění pozdějších předpisů.

ublížení na zdraví, vydírání aj.⁷¹ V těchto případech souvisí drogová kriminalita především s majetkovou kriminalitou. Mládež si v řadě případů obstarává prostředky k získání drogy krádežemi a podvody. Nezřídka se v souvislosti s drogami vyskytují loupeže, ublížení na zdraví, výtržnictví, znásilnění nebo pohlavní zneužití.

Motivací při páchaní drogových deliktů je velmi často touha po dosud nepoznaných prožitcích, snaha imponovat v okruhu známých a vyzkoušet něco, o čem se široce hovoří a je zakázané.⁷² Zájem o drogy mezi mládeží stoupá, na přelomu tisíciletí měl zkušenost s drogou každý druhý sedmnáctiletý chlapec i dívka. Samo užívání drog však není v České republice trestným činem.⁷³

Často diskutovaným tématem posledních let je legalizace drog. Zastánci legalizace tvrdí, že prohibice způsobuje zbytečnou kriminalizaci toxikomanů, které označují za nemocné osoby, které by měly být léčeny a nikoliv trestány. Dalším argumentem je, že legalizací by došlo ke snížení ceny drog, což by mělo za následek snížení druhotné drogové kriminality. Očekávaným přínosem legalizace je i zvýšení důvěry u uživatelů drog v pomoc společnosti, což by mohlo zvýšit návštěvnost center nabízejících pomoc závislým osobám. Odpůrci legalizace argumentují vázaností ČR mezinárodními smlouvami, z nichž trestnost držení drog vyplývá, dále se obávají zvýšení kriminality v důsledku legalizace. Tvrdí, že legalizací by se zvýšila konzumace drog a zapomnělo by se na negativní důsledky užívání drog.⁷⁴ Nejsem ortodoxním zastáncem ani jednoho z těchto názorů. Pravdou je, že legalizací výroby drog by došlo k poklesu jejich ceny, protože značnou část ceny drog tvoří jejich nedostupnost v důsledku jejich nelegálnosti. Snížení ceny drog by znamenalo snížení obchodu s drogami, jelikož by se staly pro drogové mafie neatraktivním zdrojem příjmů. Nelze opomenout ani skutečnost, že právě nelegální obchod s drogami je zásadním příjmem prostředků různých zločineckých skupin. Na druhou stranu se domnívám, že legalizací drog by se zvýšil počet jejich konzumentů a to především mezi mládeží, jelikož by se pro tuto věkovou skupinu drogy staly stejně dostupnými, jako jsou dnes cigarety.

Problém, který je potřeba radikálně řešit, vidím především v dostupnosti drog pro děti a mladistvé a vysoké míře tolerance společnosti zejména v otázce alkoholu. Přestože ceny

⁷¹ KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 443-444.

⁷² CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vydání. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998, s. 13.

⁷³ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 28-29.

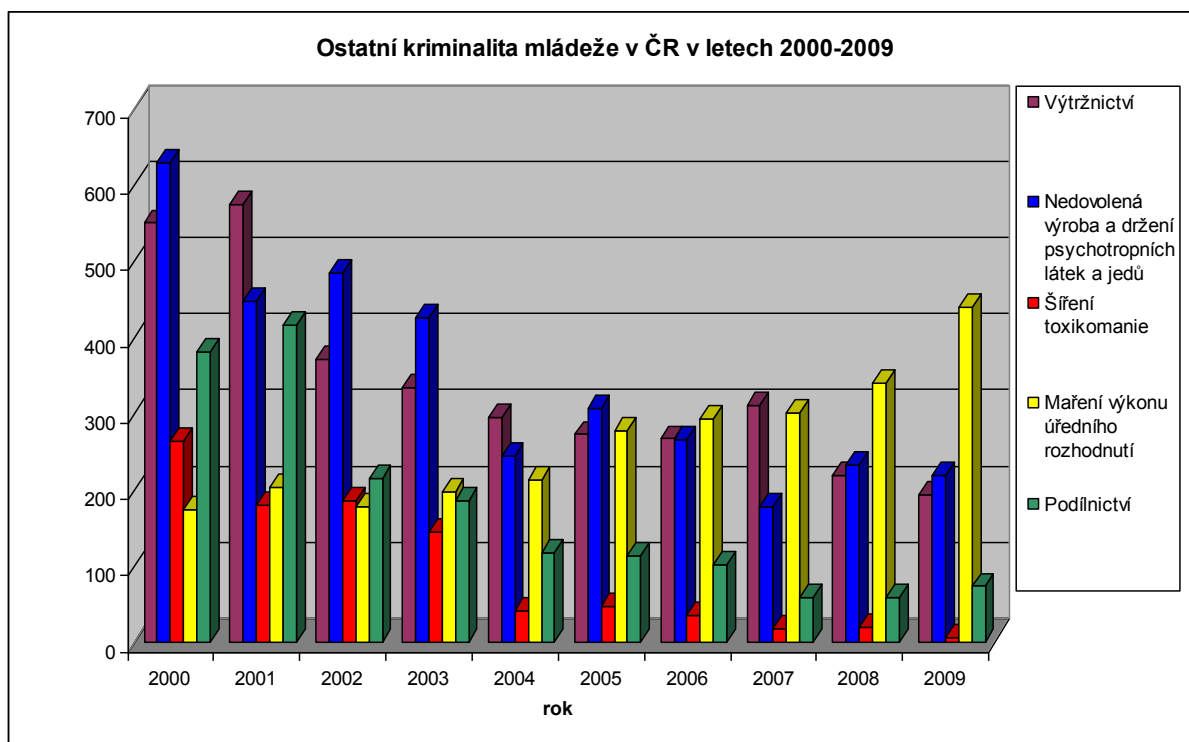
⁷⁴ KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 450.

alkoholu a cigaret v obchodech rostou, stále se jedná o cenově dostupné zboží pro mládež. Proto je třeba hledat jiná opatření, jak ztížit dostupnost návykových látek mládeži. Prvním krokem by mělo být důsledné kontrolování věku mladých nakupujících ze strany prodávajících.

2.6.2 Fenomenologie ostatní kriminality

Z kategorie ostatní kriminality se v minulých letech mládež nejčastěji dopouštěla trestného činu výtržnictví § 358 TZ, nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů § 283 TZ⁷⁵, šíření toxikomanie 287 TZ, maření výkonu úředního rozhodnutí § 337 TZ a podílnictví § 214 TZ.

Graf č. 8

Graf č. 8 znázorňuje počet skutků spadajících pod ostatní kriminalitu mládeže v letech 2000 – 2009. V nejvyšší míře se na celkové ostatní kriminalitě za sledované období podílí nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů a výtržnictví. Oba trestné činy tvoří shodně 28% z celkové ostatní kriminality. Velmi výrazné zastoupení má i maření výkonu úředního rozhodnutí, jež tvoří 22% z celkové ostatní kriminality. Právě u tohoto trestného činu můžeme, na rozdíl od ostatních vyobrazených deliktů, pozorovat stoupající křivku.

⁷⁵ Od 1.1 2010 byl § 187 starého tr. zák. nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů, nahrazen ustanovení § 283 tr. zák. nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy.

Mladistvý pachatel se dopustí trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí, jestliže svým chováním naplní některou ze skutkových podstat § 337 TZ. Statisticky není doloženo, kterých skutkových podstat se mládež dopouští nejčastěji, domnívám se bude jednat především o písm. d) a i) výše zmíněného ustanovení, tedy porušení zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, nebo jiné jednání mařící účel toho trestu a maření výkonu nebo účelu ochranného léčení nebo ochranné výchovy. Mládež se dopouští maření výkonu ochranné výchovy především útěky z výchovných zařízení, do nichž byla umístěna. Jedná se o zařízení ve smyslu § 2 odst. 1 z. č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů („ZVÚOV“), tedy diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Školským zařízením pro preventivně výchovnou péči je středisko výchovné péče.

Výtržnictví dosáhlo nejvyšších hodnot v roce 2001, poté křivka výrazně klesla a drobné zvýšení statistiky zaznamenaly až v roce 2007. Celkově bylo za sledované období spácháno 3 379 skutků naplňujících skutkovou podstatu trestného činu výtržnictví. Objektem tohoto deliktu je občanské soužití. Předmětem ochrany primárně nejsou individuální zájmy, nýbrž šířeji pojatý komplex vztahů, jimiž je uspořádána koexistence v určité lokalitě. Má-li být nějaké jednání pokládáno za výtržnost, musí se určitým výraznějším způsobem dotýkat veřejného pořádku jako hodnoty, která přesahuje individuální zájmy jednotlivců.⁷⁶ V mnoha případech je výtržnictví páčáno pod vlivem alkoholu, jehož účinek umocňuje pachatelovo odhodlání budít veřejné pohoršení.

Zbývajících 22% ostatní kriminality tvoří podílňictví (14%) a šíření toxikomanie (8%).

2.7 Shrnutí kriminality mládeže

Kriminalita mládeže je negativní společenský jev, jenž vzbuzuje zájem a zároveň obavy u široké veřejnosti. Ministerstvo vnitra každoročně zveřejňuje statistiky všech trestných činů spáchaných na území České republiky za uplynulý rok. Dozvídáme se z nich nejen, které konkrétní trestné činy a v jakém množství byly v předchozím roce Policií ČR zjištěny, ale i údaje o pachatelích, kolik osob bylo vyšetřováno, stíháno a zjistíme i zda se jednalo o recidivistu, dítě či mladistvého. Statistické údaje poskytují každému možnost nahlédnout na stav kriminality v České republice, její vývoj a tendence. Statistiky nám bohužel neposkytují

⁷⁶ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.8. 2003, sp. zn. 6 Tdo 814/2003

zcela reálný obraz o kriminalitě v naší zemi, jelikož vychází pouze ze zjištěných a zaznamenaných trestných činů, značná část kriminálních deliktů však zůstává utajena.

Po roce 1990 byl zaznamenán velmi výrazný vzrůst kriminality mládeže, který trval celé desetiletí. Od roku 2000 má kriminalita mládeže celkově klesající tendence. Největší statistický pokles kriminality zapříčinila novela trestního zákona v roce 2002, další významný pokles můžeme sledovat v roce 2004, kdy nabyl účinnosti ZSM. V následujících letech vykazují statistiky konstantně mírný pokles kriminality mládeže.

Obecně lze říci, že trestná činnost dětí a mladistvých se vyskytuje především ve velkých městských aglomeracích, velký počet obyvatel a s tím související určitá míra anonymity vytváří vhodné prostředí pro páchaní trestné činnosti.⁷⁷ Mezi nejzatíženější regiony z hlediska kriminality mládeže patří oblast severní a jižní Moravy a středočeský kraj. Pro tyto regiony je typická vysoká hustota zalidnění a vysoká nezaměstnanost, jež je významným faktorem, který ovlivňuje finanční zabezpečení rodiny a určuje životní standart mladistvého. Nízká životní úroveň je často příčinou tzv. kriminality z nouze.

Registrovaná kriminalita mládeže v ČR má v drtivé většině případů majetkový charakter. Z majetkových trestných činů se mládež nejčastěji dopouští krádeží. Z násilné kriminality se mládež nejčastěji dopouští úmyslného ublížení na zdraví a loupeží. Právě loupeže často bývají excesem z majetkové kriminality. U mladých delikventů stoupá agrese při páchaní protiprávních skutků, mnohdy se dopouští i velmi brutálních činů. Nabízí se otázka, kde se v mladém člověku bere myšlenka řešit problémy násilím? Myslím, že příčin agresivního jednání bude hned několik. Jak jsem zmínila v předchozích kapitolách, může se jednat o nedostatečně fungující rodinné prostředí, vliv omamných látek aj. Dle mého názoru mají velký vliv na násilí mládeže média, počítačové hry a akční filmy. Mladistvý pachatel považuje násilí za přirozený jev, násilí ho denně obklopuje, křičí na něho z televize hlasem oblíbeného, vždy nesmrtelného, filmového hrdiny. Mládež je zvyklá na každodenní obraz utrpení, stává se lhostejnou, nerozlišuje filmový a virtuální svět od toho skutečného, od světa, kde se umírá.

Z výzkumů provedených odborníky⁷⁸ z Institutu pro kriminologii a sociální prevenci vyplynulo, že mladiství pachatelé pocházejí ve většině případů z nepodnětného a nestabilního rodinného zázemí, jsou formováni vychovateli bez etických a mravních předpokladů k dobré výchově, osobami bez vzdělání, špatným vztahem k práci, s nezodpovědným nakládáním

⁷⁷ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vydání. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998, s. 12.

⁷⁸ K. Večerka, J. Holas, M. Štěchová, S. Diblíková, J. Neumann

nejen s vlastním životem, ale i s životem svých partnerů a dětí.⁷⁹ Lze tedy konstatovat, že životní cíle, hodnoty a postoje mládeže jsou odrazem sociálního prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje.

2.8 Úvahy de lege ferenda

V první řadě bych své úvahy věnovala zákonné úpravě problematiky delikventní mládeže. V úvodní části své práce jsem se zabývala ZSM, jenž je nepochybně velkým přínosem pro oblast posuzování protiprávních jednání, trestání a řízení ve věcech mládeže. Dle důvodové zprávy k zákonu č. 218/2003 Sb. měl být zákon zaměřen na tři věkové skupiny osob. V první řadě to byly děti mladší patnácti let, dále ty, kteří v době spáchání provinění dovršili patnáctý rok a nepřekročili osmnáctý rok svého věku, které zákon označuje za mladistvé a třetí skupinou měli být tzv. mladí dospělí. Právě poslední zmíněná skupina je v přijatém zákoně, dle mého názoru, upravena nedostatečně. V ZSM nenalezneme zákonnou definici, věkové vymezení ani zvláštní postupy v řízení ohledně této skupiny osob, což považuji za nedostatek ZSM.

Pojem „mladý dospělý“ vymezuje již důvodová zpráva k ZSM, říká, že je jím ten, kdo v době spáchání trestného činu dovršil osmnáctý rok věku a nepřekročil dvacátý první rok svého věku. Současný ZSM definici tohoto pojmu nepřevzal a ve svých ustanoveních ho neuvádí, ačkoliv podle mého názoru tato věková skupina vyžaduje zvláštní zacházení a přístupy, zejména při ukládání a výkonu sankcí. TZ ve svých ustanoveních užívá termínu osoba blízká věku mladistvého, věkově ji však blíže nespecifikuje. Jedinci spadající do skupiny mladých dospělých stojí na pomezí kategorie mladistvých a kategorie dospělých. ZSM stanoví horní věkovou hranici pro mladistvého osmnáct let. Jsem však zastánce názoru, že při posuzování trestní odpovědnosti pachatele, jenž je svým věkem blízký věku mladistvého, je třeba přihlížet nejen k okamžiku dosažení zletilosti, ale i k mentální vyspělosti. Jedná se o jedince, u nichž mnohdy fyzická vyspělost nekoresponduje s jejich psychickou a sociální zralostí. Sociální a psychický vývoj je u každého jedince individuální, proto nekompromisní reakce v podobě uložení trestu jako osobě absolutně trestně odpovědné, tj. bez ohledu na její rozumovou a mravní vyspělost, se zdá být příliš přísná. Aspekt psychické vyspělosti je důvodem, proč by na tyto pachatele měly dopadat přiměřeně ustanovení ZSM, a tedy důvodem úpravy uvedené kategorie osob v tomto zákoně. Mladí

⁷⁹ VEČERKA, Kazimír a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 118.

dospělí by měli být trestně odpovědní jako dospělí, avšak v určitých oblastech, zejména při trestání, aplikaci trestů, výkonu soudnictví a za splnění zákonem stanovených podmínek by pro ně platila obdobná úprava jako u mladistvých.

Otázkou je vymezení věkové hranice mladého dospělého. Stanovená horní hranice by měla být výsledkem dlouhodobých studií odborníků zejména z oblasti psychologie a sociologie. Věková hranice jednadvaceti let stanovená v důvodové zprávě se mně osobně jeví jako adekvátní. Osmnáctý rok života může být pro řadu potenciálních pachatelů zlomový. Psychicky i sociálně nezralý jedinec čelí kritickým situacím, jejichž neovládnutí může vést k počátku jeho kriminálního jednání. Může se jednat o situace jako je například ukončení vzdělávání, odchod od rodiny nebo z dětského domova. Psychicky i sociálně nezralý jedinec, který odchází z jedné sociální skupiny a ještě si nevytvořil novou, teprve hledá své místo ve společnosti, může být snadno zlákan k páčání trestné činnosti ať už za vidinou rychlého materiálního zisku nebo v touze začlenit se do určité sociální skupiny. Proces sociálního dospívání a nalézání svého uplatnění ve společnosti je u každého velmi individuální, proto se přikláním k jednadvacetileté horní věkové hranici. V dnešní době se prosazují ale i snahy zvýšit horní hranici věkové kategorie mladých dospělých. Zastánci argumentují sociálními změnami jako pozdější nástup do zaměstnání v důsledku prodloužení doby vzdělávání a pozdější zakládání rodiny, což jsou atributy ovlivňující stabilitu postavení jedince ve společnosti.

Dalším problémem k zamyšlení je otázka právního vědomí mladistvých. Ví mladistvý pachatel, že svým jednáním naplňuje skutkovou podstatu trestného činu? Ví, že páčá trestnou činnost a že mu hrozí sankce? Nebo jen tuší, že něco není v pořádku, že by asi neměl neoprávněně vnikat a setrávat v cizím bytě, že by neměl bodnout spolužáka nožem. Mnozí pachatelé ani nemusí mít v úmyslu páčat trestnou činnost. K právnímu vědomí nejen mladistvých se vyjádřil pro tisk uznávaný znalec a autorita v oblasti trestního práva O. Motejl: *„I povrchní sledovatel našeho veřejného života musí být stíhán znepokojivou představou, že právní vědomí je současným problémem poměrně nízkého pořadového čísla a že společnost stojí před problémem situaci polepšit. Máme nedostatky v právním vědomí a ty nedostatky nespočívají v tom, že bychom neznali svá práva, ale spočívají především v tom, že neznáme nebo – ještě hůře – nechceme znát a nechceme si uvědomit své právní povinnosti.“*⁸⁰ Tento

⁸⁰ MOTEJL, Otakar. *Jak jsme na tom s úrovní právního vědomí* [online]. median-os.cz, 18.dubna 2011 [cit. 19. července 2011]. Dostupné na <<http://www.median-os.cz/cs/aktuality/detail-2011-4-18-jak-jsme-na-tom-s-urovni-pravniho-vedomi-/>>.

článek vyjadřuje znepokojivý fakt, že společnost žije dobrovolně v právním nevědomí a to nikoliv o poskytovaných právech, ale právních povinnostech. Jestliže široká veřejnost nezná a ani nechce znát, jaké jednání je trestné, nemůžeme doufat v silné právní vědomí mladistvých. Domnívám se, že právě uvědomění si protiprávnosti svého aktu a možnosti nastoupení následku v podobě konkrétní sankce je účinnou prevencí páchaní trestné činnosti mladistvými. Zde bych apelovala především na školy a výchovná zařízení, která se přímo podílejí na vzdělávání a výchově svých žáků a svěřenců, aby poskytovaly alespoň elementární vzdělání o významu a obsahu ZSM. Je třeba dlouhodobého výchovného a vzdělávacího působení v této oblasti a to nejen na žáky, ale i na jejich rodiny, v nichž bývá úroveň právního vědomí rovněž velmi nízká.

3. Trestná činnost páchaná na mládeži

Přestože je trestná činnost mládeže závažné a vysoce diskutované téma, úprava této problematiky v odborných publikacích je jen dílčí a mnohdy velmi obecná. Komplexně se problematikou kriminality páchané na mládeži zabývá J. Chromý⁸¹, z jehož textů budu v této části práce často vycházet.

Kriminalita páchaná na mládeži je vysoce nebezpečný společenský jev, jenž má pro oběť dalekosáhlé psychické i fyzické důsledky, ovlivňuje její postoje, morální hodnoty, socializaci a chování k vrstevníkům, budoucím partnerům a dětem. Společným a zároveň charakteristickým znakem jakékoliv trestné činnosti páchané na mládeži je předmět útoku, kterým je dítě nebo mladistvý.

I přes absenci empirického ověření lze stanovit hypotézu, že trestná činnost páchaná na dětech a mladistvých je kriminogenní faktor kriminality mládeže.⁸²

3.1 Právní úprava trestné činnosti páchané na mládeži

Ochrana rodiny a mládeže je v ústavně právní rovině zakotvena ve čl. 32 LZPS, přičemž záruky zakotvené v tomto článku podrobně upravují dílčí zákony. Základní úprava ochrany mládeže je zakotvena v právu rodinném, nicméně i další právní odvětví respektují specifické postavení dětí a mladistvých a poskytují jim v různých právních vztazích zvýšenou ochranu.⁸³

Právní ochrana práv dětí a mladistvých je zajištěna jak vnitrostátními právními předpisy, tak mezinárodními dokumenty, které Česká republika ratifikovala a staly se tak pro ni závazné.

3.1.1 Mezinárodněprávní úprava

První mezinárodněprávní dokumenty na poli mezinárodní ochrany dětí usilovaly zejména o zamezení obchodování s dětmi⁸⁴ a prosazení zákazu dětské námezdní práce. Až od druhého desetiletí minulého století byly přijímány úmluvy komplexně upravující problematiku postavení dítěte.⁸⁵ Nejvýznamnějšími mezinárodněprávními dokumenty z

⁸¹ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2010. 239 s.

⁸² NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 380.

⁸³ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2010, s. 79-80.

⁸⁴ Např. Mezinárodní úmluva o potlačení obchodu s děvčaty z roku 1920

⁸⁵ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2010, s. 87, 105.

oblasti ochrany práv dětí a mladistvých jsou Deklarace práv dítěte (1924) a Charta práv dítěte (1959), jež poprvé definovaly základní práva dítěte. Zásadním dokumentem v této oblasti je Úmluva o právech dítěte (1989), jež byla Českou republikou ratifikována v roce 1991. Tento dokument předkládající celý katalog práv dítěte je založen na principu všestranné ochrany dětí a obsahově navazuje na Chartu práv dítěte z roku 1959.⁸⁶ Za dítě je dle Úmluvy považována každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (viz část 1., čl. 1 Úmluvy). Strany Úmluvy se ve čl. 2 zavazují poskytovat ochranu dítěti před všemi formami diskriminace a trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení rodičů dítěte, jeho zákonných zástupců nebo členů rodiny. Úmluva ve čl. 3 zdůrazňuje zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už se jedná o činnosti uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Tento princip je v české právní úpravě zakotven v § 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí.

Dalšími významnými dokumenty, zajišťující ochranu práv dětí jsou Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (1980), Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (1993), Evropská úmluva o lidských právech a svobodách (1950) a Evropská sociální charta (1961).

Problematikou ochrany práv dětí se dlouhodobě zabývá i Rada Evropy, jež vydala několik doporučení týkajících se této problematiky.⁸⁷

3.1.2 Vnitrostátní úprava

V českém právním řádu je ochrana dítěte a jeho práv obsažena v právních předpisech různé právní síly. Na ústavněprávní úrovni se jedná především o Listinu základních práv a svobod.⁸⁸ Již zmiňovaný čl. 32 LZPS zaručuje zvláštní ochranu dětem a mladistvým a zároveň poskytuje ochranu rodině a rodičovství. Dětem a mladistvým jsou tak jako každému bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo k etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení, zaručena základní práva a svobody (viz. čl. 3 LZPS).

⁸⁶ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži : Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2010, s. 93.

⁸⁷ Např. Doporučení R(79)17 ohledně ochrany dětí před špatným zacházením, Doporučení R(67)20 o reakcích společnosti na delikvenci mládeže, Doporučení Rec(2001)16 o ochraně dětí před sexuálním zneužíváním

⁸⁸ Čl. 32 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákony upravující právní postavení dítěte jsou zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Co se rozumí pod pojmem sociálně – právní ochrana dítěte stanoví ustanovení § 1 zákona č. 359/1999 Sb. Jedná se o ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny (viz. § 1 písm. a), b), c)). V § 5 citovaného zákona je zakotven, jak jsem již uvedla výše, základní princip sociálně - právní ochrany dětí, jímž je zájem dítěte. Tento princip by měl být vykládán v tom smyslu, že základním a rozhodujícím hlediskem při činnosti orgánů sociálně - právní ochrany dětí a jiných subjektů zabývajících se problematikou dítěte, je zájem dítěte a jeho blaho. Zájem dítěte tedy nikdy nelze podřadit zájmům jiných osob, rodičů či státu.⁸⁹ Co je pro blaho dítěte nejlepší, je v praxi obtížné určit, zvláště, mají-li rodiče jako nositelé rodičovské zodpovědnosti rozdílné představy o blahu dítěte.⁹⁰ Posuzování nejlepšího zájmu a blaha dítěte je potom předmětem rozhodování soudu. Domnívám se, že je třeba zmínit ještě jedno ustanovení citovaného zákona a to ustanovení § 7, které zakotvuje oprávnění každého upozornit orgán sociálně – právní ochrany dětí na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti. Jedná se o oprávnění každé osoby, nikoliv tedy povinnost, při jejímž neplnění by nastupovala sankce.⁹¹ Není zde tedy stanovena oznamovací povinnost, jak je tomu v TZ (viz. § 368 TZ), což může přispívat k celkově vysoké latenci trestné činnosti proti mládeži.

Jen krátce bych zmínila zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině. V části druhé pod názvem „Vztahy mezi rodiči a dětmi“ zákon upravuje souhrn práv a povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti. Rodiče jsou ze zákona povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje (viz. § 31 odst. 2 ZoR). V případě, kdy rodič neplní povinnosti vyplývající pro něho z rodičovské zodpovědnosti, může být soudem vydáno rozhodnutí o omezení, pozastavení nebo zbavení jeho rodičovské zodpovědnosti.

V neposlední řadě garantuje dětem a mladistvým ochranu před kriminalitou trestní právo. TZ obsahuje jak ustanovení, která zajišťují ochranu práv náležejících pouze mládeži, tak ustanovení týkající se trestných činů, jejichž obětí může být každý, avšak spáchání těchto

⁸⁹ NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3. vydání. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2007, s. 24.

⁹⁰ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 38.

⁹¹ NOVOTNÁ, Věra; BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3. vydání. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2007, s. 28.

trestných činů na mládeži vykazuje větší společenskou nebezpečnost.⁹² Trestné činy směřující proti mládeži jsou zakotveny v hlavě čtvrté zvláštní části TZ pod názvem „Trestné činy proti rodině a dětem“, proti dětem mladším patnácti let směřují i některé činy uvedené v hlavě třetí pod názvem „Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“. U vybraných skutkových podstat je spáchání trestného činu na dítěti mladším patnácti let přitěžující okolností.⁹³

V rámci TZ se pozornost zaměřuje především na⁹⁴:

- Ochranu dětí před neplněním povinností rodičů v podobě § 195 TZ (opuštění dítěte nebo svěřené osoby), § 196 TZ (zanedbání povinné výživy).
- Ochranu dětí proti různým formám a intenzitě agresivního jednání v podobě § 198 TZ (týrání svěřené osoby), § 200 TZ (únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou), § 140 TZ (vražda), § 142 TZ (vražda novorozence dítěte matkou).
- Ochranu proti ohrožení mravní výchovy a mravnosti mládeže v podobě § 201 TZ (ohrožování výchovy dítěte), § 191 odst. 2 písm. a), b) TZ (šíření pornografie), § 193 TZ (zneužití dítěte k výrobě pornografie). V této oblasti zavedl TZ nové skutkové podstaty, jedná se například o § 190 TZ (prostituce ohrožující mravní vývoj dětí) a § 192 TZ (výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií).
- Ochranu zdravého sexuálního vývoje mládeže v podobě § 185 odst. 2 písm. b) TZ (znásilnění), § 186 odst. 3 písm. a) TZ (sexuální nátlak), § 187 TZ (pohlavní zneužití), § 198 TZ (kuplířství), § 202 TZ (svádění k pohlavnímu styku).
- Ochranu mládeže před zneužíváním návykových látek v podobě § 204 TZ (podání alkoholu dítěti).

3.2 Obecná charakteristika trestné činnosti páchané na mládeži

Registrovaná trestná činnost páchaná na dětech a mladistvých tvoří zhruba jedno procento celkové registrované trestné činnosti.⁹⁵ Jedná se o kriminalitu vysoce latentní, jelikož se většina případů odehrává v rodině, škole, popřípadě ve výchovném zařízení a pachatelé jsou často rodinní příslušníci dítěte. Okolí mnohdy záměrně přehlíží stopy

⁹² ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 38.

⁹³ Např. § 140 odst. 3 písm. c) TZ, § 185 odst. 3 písm. a) TZ, § 186 odst. 5 písm. a) TZ...

⁹⁴ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 39 – 40.

⁹⁵ Tamtéž s. 34.

naznačující, že je dítě nebo mladistvý obětí trestného činu, což je důvodem proč velké množství případů kriminality proti mládeži zůstává nezjištěno.

V České republice není kriminalita páchaná na mládeži systematicky evidována. V roce 1992 byla vytvořena při Ministerstvu zdravotnictví ČR meziresortní komise, jež se speciálně zabývala špatným zacházením s dětmi a mladistvými. Tato komise však nedostala potřebné kompetence k zajišťování dat o výskytu a formách ubližování dětem a mladistvým, a to ani pro statistickou registraci trestné činnosti páchané na mládeži.⁹⁶ Policejní ani justiční statistiky nezaznamenávají údaje o obětech trestných činů, tedy zda je obětí muž, žena, dítě či mladistvý. Ve své práci proto vycházím ze statistik nejčastěji páchaných trestných činů, jejichž předmětem útoku je dítě nebo mladistvý. Určitými údaji o frekvenci kriminality proti mládeži disponují také nevládní organizace poskytující ochranu právě mládeži, jsou jimi Linka bezpečí, Bílý kruh bezpečí, Naše dítě, Fond ohrožených dětí a další. Tyto organizace shromažďují informace o obětech trestných činů, jež pomoc vyhledaly, bohužel, jak jsem zmínila výše, v mnoha případech oběť a její blízcí nemají dostatek odvahy a pomoc nevyhledají.

Z policejních statistik vyplývá, že nejčastěji jsou na mládeži páchany trestné činy zanedbání povinné výživy § 196 TZ, ohrožování výchovy dítěte § 201 TZ a pohlavní zneužívání § 187 TZ. V následujících kapitolách se těmto nejčastěji registrovaným deliktům budu podrobněji věnovat.

3.3 Zanedbání povinné výživy

TZ definuje skutkovou podstatu trestného činu zanedbání povinné výživy v ustanovení § 196. Jedná se o porušení plnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, byť i z nedbalosti (odst. 1). Skutková podstata je naplněna i tehdy, pokud se někdo úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce (odst. 2). Tento delikt lze označit jako trvajícím. Pachatel zaviněně udržuje protiprávní stav, který vyvolal neplněním zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného anebo vyhýbáním se takové povinnosti.⁹⁷

Neplněním vyživovací povinnosti se rozumí zaviněné jednání povinné osoby, v důsledku kterého se oprávněné osobě nedostává takového materiálního zabezpečení, které je obsahem vyživovací povinnosti. Vyhýbáním se ve smyslu § 196 odst. 2 se rozumí úmyslné

⁹⁶ MAREŠOVÁ, Alena. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh k omezení jejich vzniku*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997, s. 73.

⁹⁷ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. května 1968, sp. zn. 6 Tz 18/1968

jednání povinného, kdy pachatel neplní vyživovací povinnost a zároveň činí kroky k tomu, aby tuto povinnost nemusel plnit, nebo se jí zbavil.⁹⁸

Zanedbáním povinné výživy dle § 196 TZ se rozumí nejen neplnění výživného poskytovaného v penězích, ale rovněž i neplnění povinnosti vyživovat jiného v naturální formě, tedy poskytovat dítěti stravu, ošacení a opatřovat další prostředky potřebné pro jeho všestranný rozvoj.⁹⁹ Minimální ani maximální výše výživného není žádným právním předpisem stanovena a na rozdíl od zahraničních úprav¹⁰⁰ není v České republice připuštěna objektivizace výživného prostřednictvím tabulek nebo podílů z příjmů povinného. V této oblasti se angažovala i bývalá ministryně spravedlnosti D. Kovářová, která požádala o přijetí jednotného stanoviska ke sjednocení soudního rozhodování v oblasti určování výživného Nejvyšší soud. Ten v této souvislosti uvedl, že v problematice sjednocení výživného nelze vydat žádné sjednocující stanovisko, jelikož se nejedná o otázku právní, ale skutkovou a tu stanoviskem nelze vyřešit.¹⁰¹

Objektem trestného činu dle § 196 TZ je nárok na výživu vyplývající ze ZoR, který rozlišuje několik druhů vyživovacích vztahů (vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí, vyživovací povinnost mezi příbuznými v řadě přímé, vyživovací povinnost mezi manžely, nárok rozvedeného manžela na výživu, nárok neprovdané matky na příspěvek a úhradu některých nákladů).¹⁰² Subjektem tohoto trestného činu je pak osoba, které dle ZoR náleží vyživovací povinnost.

V praxi se nejčastěji postihuje zanedbání povinné výživy rodičů ve vztahu k dětem. Pro vznik a určení rozsahu vyživovací povinnosti se nevyžaduje, aby byla určena rozhodnutím soudu, tato povinnost vyplývá přímo ze ZoR. Vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti vzniká přímo ze zákona a trvá do té doby, dokud děti nejsou schopny se samy živit (viz. § 85 ZoR). Za počátek páchaní trestného činu podle § 196 TZ rodiče vůči dítěti je třeba považovat den, od kterého přestal rodič zaviněně plnit svou vyživovací povinnost bez ohledu na to, zda o povinnosti platit výživné rozhodl již dříve soud v občanskoprávním řízení.¹⁰³

Orgány činné v trestním řízení se při dokazování trestného činu dle § 196 TZ musí zabývat otázkou, v jaké výši byl povinný schopen plnit vyživovací povinnost. Je třeba

⁹⁸ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2.vydání. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998, s. 50.

⁹⁹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 1981, sp. zn. 11 Tz 9/1981

¹⁰⁰ Např. německá úprava

¹⁰¹ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži : Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2010, s. 144.

¹⁰² JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 247 (§ 196 Trestního zákoníku).

¹⁰³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. října 2008, sp. zn. 6 Tdo 1296/2008

zkoumat, zda se povinný bez důležitého důvodu nevzdal výhodnějšího zaměstnání nebo majetkového prospěchu, dále je třeba prokázat, zda povinná osoba byla schopna vyživovací povinnost plnit.¹⁰⁴ Nutno upozornit, že plnění zákonné vyživovací povinnosti nespočívá jen v samotném placení výživného, ale i v tom, že osoba, která je povinna výživné platit, si z vlastní iniciativy zjistí, kde se zdržuje osoba, které má být výživné placeno, pokud je vzhledem k okolnostem toto zjištění pro povinnou osobu dostupné.¹⁰⁵

Zákonný nárok na výživné se nepromlčuje, nelze se ho ani vzdát. Právo na výplatu jednotlivých dávek se promlčuje v obecné tříleté promlčecí lhůtě.

3.3.1 Fenomenologie trestného činu zanedbání povinné výživy

Trestný čin zanedbání povinné výživy dominuje svým počtem výskytu všem deliktům páchaným na mládeži. Každý desátý stíhaný, ale i obžalovaný a odsouzený v České republice je pro tento trestný čin.¹⁰⁶ Ve velké většině případů jsou pachateli muži, ženy jsou každoročně pachatelky v 830 případech. Důvodem, proč jsou častěji pachateli muži, může být ten, že ve většině případů rozvodů je dítě soudem svěřeno matce a otcí je stanovena povinnost platit výživné na dítě. Neplněním této povinnosti se otec dopouští zmiňovaného deliktu.

Pro tento delikt je charakteristická vysoká objasněnost případů. Ve sledovaném období bylo objasněno v jednotlivých letech přibližně 99% případů, což je dáno především tím, že v drtivé většině případů není sporné, kdo je pachatelem, jelikož se jedná o osoby, kterým vznikla vyživovací povinnost vyplývající přímo ze ZoR. Jedná se především o rodiče dítěte.

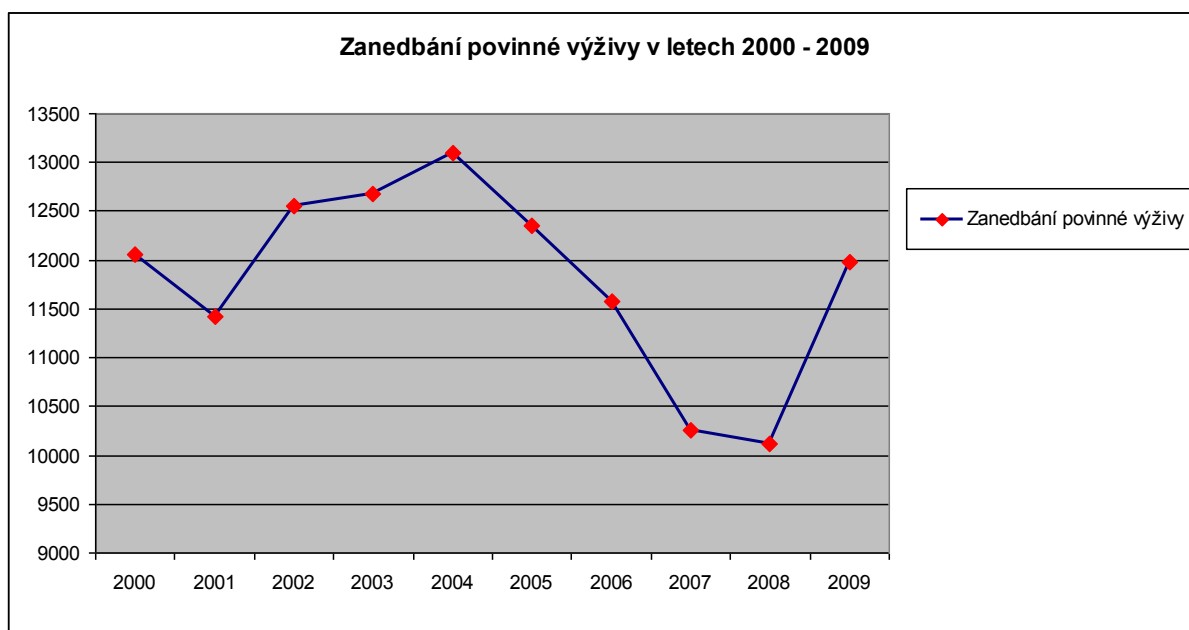
Na grafu č. 9 můžeme sledovat počet zjištěných skutků naplňujících skutkovou podstatu trestného činu zanedbání povinné výživy v období let 2000 – 2009.

¹⁰⁴ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. dubna 1991, sp. zn. 11 Tz 19/1991

¹⁰⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 1995, sp. zn. 2 Tzn 6/1995

¹⁰⁶ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002, s. 41.

Graf. č. 9

Ve sledovaném období bylo celkem zjištěno 118 077 případů zanedbání povinné výživy. Každoročně je zaznamenáno v přibližně 10 000 - 13000 případů tohoto trestného činu. Největší frekvence byla v roce 2004, kdy bylo zjištěno 13 094 případů. V tomto roce bylo pro daný trestný čin stíháno 11 775 osob, přičemž ve více než polovině případů se jednalo o pachatele recidivisty. Po roce 2004 došlo k významnému poklesu. Nejméně případů Policie ČR zjistila v roce 2008. V tomto roce bylo zjištěno 10 118 skutků, stíháno pro ně bylo 9 183 osob, recidivisty bylo opět spácháno více než polovina případů. Obecně lze říci, že pro tento delikt je recidiva charakteristická. Z toho důvodu přistoupil TZ oproti dřívější úpravě k přísnějšímu¹⁰⁷ postihu osob, jež byly v posledních třech letech za tento delikt odsouzeny nebo potrestány.

V roce 2009 byl zaznamenán zvýšený výskyt případů zanedbání povinné výživy, v tomto roce se křivka grafu vyšplhala na úroveň roku 2000. Lze tedy konstatovat, že v průběhu let 2000 - 2009 docházelo k větším či menším výkyvům výskytu zmiňovaného deliktu, ale na počátku a konci sledovaného období statistiky zaznamenaly přibližně stejné výsledky.

Kolísání křivky souvisí zřejmě s mírou rozvodovosti v jednotlivých letech. Zjistila jsem, že v letech 2003 a 2004 byl oproti předchozím obdobím zaznamenán nárůst rozvodů v České republice. V roce 2004 bylo zaznamenáno 33 060 rozvedených manželství a v roce

¹⁰⁷ § 196 odst. 3 písm. c) TZ „Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán.....byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.“

2006 se počet rozvodů snížil na 31 415¹⁰⁸, čemuž křivka grafu odpovídá a potvrzuje mou domněnku o souvislosti míry výskytu trestného činu zanedbání povinné výživy s každoročním počtem rozvodů manželství.

3.4 Ohrožování výchovy dítěte

Ohrožování výchovy dítěte je upraveno v ustanovení § 201 TZ. V policejních statistikách je ten to čin označován jako „Ohrožování mravní výchovy mládeže“. Oproti dřívější úpravě, byla skutková podstata TČ ohrožování výchovy mládeže k účinnosti TZ přejmenována na ohrožení výchovy dítěte a zároveň rozšířena o písm. c), tedy že skutkovou podstatu trestného činu ohrožování výchovy dítěte naplní ten, kdo umožní dítěti opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem. Za umožnění opatřování si prostředků jiným zavrženíhodným způsobem lze s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem považovat i případ, kdy dítě mladší, patnácti let spáchá prostou krádež zboží nemající povahu trestného jednání. V případech, kdy způsob provedení krádeže nese prvky promyšlení, dítě páchá krádež pod dohledem rodiče, je k takovému jednání motivováno a instruováno, pak jde ze strany rodiče o chování závadné, nepříznivě ovlivňující vývoj dítěte a takové jednání je třeba označit za společensky škodlivé, protiprávní a naplňující skutkovou podstatu dle § 201 odst. 1 písm. c) TZ.¹⁰⁹

Skutkovou podstatu tedy naplní ten kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte (odst. 1) tím, že ho svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu (písm. a)), umožní mu takový život vést (písm. b)), umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem (písm. c)), nebo závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti (písm. d)). Dále naplní skutkovou podstatu ten, kdo umožní, byť i z nedbalosti, dítěti hru na výherním hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry (odst. 2).

Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na řádné výchově mládeže. Předmětem útoku je dítě, jímž je míněna osoba mladší, osmnácti let.

Znak „ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte“ je naplněn tehdy, osvojuje-li si osoba mladší, osmnácti let v důsledku konání nebo opomenutí pachatele návyky, sklony a

¹⁰⁸ KALIBOVÁ, Květa. *Populační vývoj České republiky v letech 2001 – 2006* [online]. cuni.cz, 5. února 2009 [cit. 21. července 2011]. Dostupné na <<http://web.natur.cuni.cz/geografie/vzgr/monografie/populacni%20vyvoj/rozvodovost.pdf>>.

¹⁰⁹ rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 23. března 2011, sp. zn. 5To 63/2011

zájmy, které zpravidla vedou k jejímu morálnímu úpadku a k její neschopnosti usměrnit svůj způsob života.¹¹⁰

Svádění je úmyslné, nikoliv jednorázové jednání, které má intenzivnější podobu než návod. Jedná se o aktivnější působení, které je způsobilé ovlivnit osobu mladší, osmnácti let, aby vedlo zahálčivý nebo nemravný život. Není podstatné, zda ohrožené dítě vedlo již před sváděním zahálčivý nebo nemravný život, pachatelovo svádění případné negativní návyky osoby utvrzuje.¹¹¹

Zahálčivým životem se rozumí především parazitní způsob života, kdy osoba žije na úkor jiných občanů, prostředky k životu si opatřuje trestnou činností, zanedbává povinnou školní docházku, navštěvuje ve večerních hodinách zábavné podniky, propadne alkoholu, drogám, chová se promiskuitně apod. V jednání pachatele je zřejmá lhostejnost k činnostem a výchově mládeže.¹¹² Judikatura se k pojmu svádění k zahálčivému životu vyjádřila v tom smyslu, že se takové jednání může spočívat i v tom, že rodič neposílá delší dobu dítě do školy. V odůvodnění soud uvedl, že pravidelnou školní docházkou si dítě osvojuje nejen základní vzdělání nezbytné pro další uplatnění ve společnosti, ale i určitý pracovní režim obdobný pracovní činnosti, jehož nedodržováním si navyká zahálet.¹¹³

Pachatelem dle odst. 2 daného ustanovení může být každý, kdo umožněním hry na výherním automatu osobě mladší, osmnácti let vytváří ať přímo nebo nepřímo podmínky pro vznik nežádoucích návyků, například i tím, že nevěnuje dítěti dostatečnou péči, nebo mu poskytuje neúměrné finanční prostředky, ačkoliv ví, že navštěvuje zařízení vybavené hracími automaty.¹¹⁴

3.4.1 Fenomenologie trestného činu ohrožování výchovy dítěte

Trestný čin ohrožování výchovy dítěte¹¹⁵ je druhým nejčastěji páchaným deliktem, jenž leze spáchat pouze na osobě mladší osmnácti let.

V období let 2000 – 2009 bylo pro tento trestný čin stíháno 6 965 osob. Pachateli jsou často rodiče dětí. Ve sledovaném období nejčastěji policie řešila případy, kdy rodiče neposílají děti do školy a ty pak zanedbávají povinnou školní docházku. Jedná se především o

¹¹⁰ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 255 (§ 201 trestního zákoníku).

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2.vydání. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998, s. 61.

¹¹³ Usnesení NS ČR ze dne 13. září 2001, sp. zn. 4 Tz 87/2001

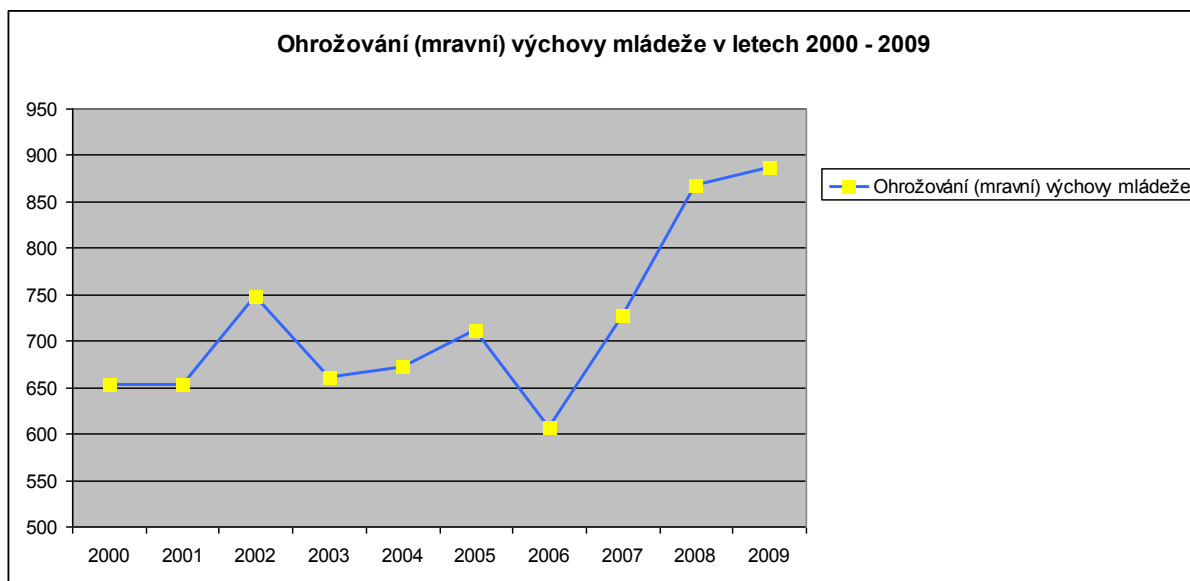
¹¹⁴ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2.vydání. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998, s. 71.

¹¹⁵ dále dle policejních statistik označován jako TČ ohrožování mravní výchovy mládeže

děti z problematických, sociálně slabých rodin, kde často v rodině figuruje alkohol či jiné návykové látky a rodiče jsou vůči dítěti lhostejní. Překvapující je fakt, že každoročně je v průměru 66% pachatelů osobou ženského pohlaví, v přibližně jedné třetině případů se jedná o recidivu.

Graf č. 10 znázorňuje počet skutků spáchaných v jednotlivých letech, křivka vyjadřuje vývoj a tendence výskytu tohoto trestného činu.

Graf č. 10

Ve sledovaném období bylo dle policejních statistik spácháno celkem 7 185 skutků naplňující skutkovou podstatu trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže. V roce 2000 bylo zjištěno 652 případů, k významnějšímu zvýšení došlo až v roce 2002, kdy Policie ČR zaznamenala 748 případů. Po roce 2002 nastalo konstantní období, kdy bylo zaznamenáno přibližně 660 – 712 případů ročně. Od roku 2006, kdy bylo zaznamenáno 607 případů, což je nejméně za celé sledované období, křivka grafu strmě stoupá. Každoročně přibývalo okolo sta případů tohoto trestného činu. V roce 2009 policejní statistiky vykazují jen o 19 případů více než v předchozím roce.

Alarmující je prudký vzestup počtu zaznamenaných skutků od roku 2007. Jelikož velké procento skutků se týká případů, kdy rodiče umožní dítěti vést zahálčivý život tím, že jej neposílají do školy, zaměřila bych prevenční programy na snížení záškoláctví. Zásadní je především komunikace mezi školou a rodinou a řešení problému již při prvních náznacích neplnění povinné školní docházky a případné zapojení orgánu sociálně – právní ochrany dětí. Problematická je situace v různých komunitách sociálně nepřizpůsobivých jedinců a v rodinách s nízkou životní úrovní, kde bývá trendem, že rodiče využívají beztrestnosti dětí mladších patnácti let a místo do školy je posílají do ulic páchat drobné krádeže a jinou vesměs

majetkovou kriminalitu. Zde je třeba důsledné kontroly orgánů sociálně – právní ochrany dětí a rovněž všímavosti okolí, aby na tyto případy bylo upozornováno.

V rámci prevence je třeba se zaměřit i na kontrolu různých restauračních zařízení a podniků, které provozují výherní hrací přístroje, zda neumožňují hru na těchto přístrojích mládeži, a to především z toho důvodu, že je zde nebezpečí vzniku hráčské závislosti, které mládež podléhá v daleko větší míře a rychleji než dospělí.¹¹⁶ V důsledku této závislosti se u mládeže zvyšuje pravděpodobnost páchání následné trestné činnosti, aby obstarala finanční prostředky k uspokojení své touhy po hře.

3.5 Pohlavní zneužití

Trestný čin pohlavního zneužití spadá do kategorie tzv. sexuální kriminality, jež zahrnuje všechna lidská sexuální chování, která nejsou společností akceptovatelná. Úžeji je sexuální kriminalita vymezena jako třída trestných činů motivovaných sexuální potřebou.¹¹⁷

TZ upravuje trestný čin pohlavního zneužití v § 187. Pohlavního zneužití se dopustí ten, kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let, nebo kdo jej jiným způsobem pohlavně zneužije (viz. § 187 odst. 1 TZ). Předmětem útoku může být tedy jen osoba mladší patnácti let, přičemž z hlediska trestního práva je irelevantní zda k souloži nebo jinému intimnímu kontaktu došlo se souhlasem nebo bez souhlasu této osoby.

Přísněji potrestán bude ten, kdo tento čin spáchá na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu (viz. § 187 odst. 2 TZ). Pojem „zneužití závislosti“ předpokládá stav, kdy je poškozená osoba v určitém směru odkázána na pachatele, čímž je omezena svoboda jejího rozhodování.¹¹⁸ Za zneužití závislosti však není považován případ, kdy pachatel jiným způsobem pohlavně zneužije jeho doзору svěřenou osobu mladší patnácti let ve spánku a po probuzení této osoby svého jednání zanechá.¹¹⁹ V těchto případech může být pachatel uznán vinným pouze dle § 187 odst. 1 TZ.

Objektem tohoto TČ je zájem na zdravém mravním i tělesném vývoji dítěte. Objektivní stránka zahrnuje dva způsoby jednání, a to vykonání soulože a jiný způsob pohlavního zneužití. Souloží se rozumí spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Za jiný

¹¹⁶ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2.vydání. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998, s. 62.

¹¹⁷ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 406-407.

¹¹⁸ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 236 (§ 187 Trestního zákoníku).

¹¹⁹ rozsudek NS ze dne 11. 4. 1996, sp. zn. 2 Tzn 26/96.

způsob pohlavního zneužití jsou považovány intenzivnější zásahy do pohlavní sféry poškozeného, které směřují k sexuálnímu vzrušení pachatele, jedná se například o ohmatávání prsou, pohlavních orgánů, orální styk apod.¹²⁰ Po subjektivní stránce je vyžadováno úmyslné zavinění, přičemž úmysl se musí vztahovat i na skutečnost, že předmětem útoku je dítě mladší patnácti let.

Závažnost tohoto trestného činu spočívá především v následcích, které zanechá na psychice nedospělého jedince, na jeho budoucím sexuálním a partnerském životě. Problematika pohlavního zneužívání je o to závažnější, že probíhá za zavřenými dveřmi a zůstává často neodhalena. Neexistuje totiž specifický vzorec chování zneužitého dítěte, nevyskytuje se charakteristicky vyprofilovaný syndrom sexuálního traumatu v dětství, který by jednoznačně potvrdil podezření na zneužití.¹²¹ Následky mohou být u každé oběti individuální, ne každé dítě trpí pozorovatelnými poruchami. Intenzita dopadů zneužití na oběť se odvíjí od několika faktorů jako je věk dítěte v době vzniklého traumatu, způsob a délka zneužívání, vztah jaký mělo dítě s pachatelem a v neposlední řadě reakce okolí na oznámení. Nejčastějšími psychickými následky jsou dle Čírtkové¹²² traumatické následky v oblasti sexuálního chování. U oběti se mohou objevit různé úchyly v oblasti sexuality, častým jevem jsou fobie z jakéhokoliv intimního kontaktu, nebo naopak promiskuita, prostituce a agresivní sexuální projevy. Oběť prožívá pocity bezmocnosti a zrady, obzvláště bylo-li zneužito osobou jemu blízkou. Dítě se najednou cítí samo a zklamané, jelikož osoba, od které očekávalo ochranu a péči a již bezmezně důvěřovalo, jej použila pro své uspokojení. V budoucnu se toto trauma může projevit tak, že jedinec bude bezohledně využívat svých blízkých a stane se sám manipulátorem. Pocit zrady může na jedné straně vyústit v agresivní, mnohdy i kriminální chování nebo naopak jedinec přijme roli celoživotní oběti.

3.5.1 Fenomenologie trestného činu pohlavního zneužití

Trestný čin pohlavního zneužití vyvolává na veřejnosti silnou vlnu opovržení a negativních emocí především kvůli medializovaným kauzám zneužívání dětí a to ať se odehrály doma či v zahraničí. V případech pohlavního zneužití je dle mého názoru medializace prospěšná, jelikož se jedná o trestnou činnost vysoce latentní, často se odehrávající v rodině oběti. Medializace kauzy přispívá k uvědomění si společnosti, že pohlavní zneužívání a jiná sexuální kriminalita páchaná na dětech je jev, který je skutečný,

¹²⁰ JELÍNEK, Jiří. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 236 (§ 187 Trestního zákoníku).

¹²¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 172.

¹²² Tamtéž str. 173-174.

častý a má pro oběť závažné důsledky. Ovšem na druhou stranu medializace případu výrazně zasahuje do soukromí oběti, což může zapříčinit nežádoucí sociální stigmatizaci a sekundární traumatizaci oběti. Obava oběti ze sociálního vyloučení bývá častým důvodem, pro který se oběť rozhodla trestný čin neoznámit. Proto je třeba v případech medializace obzvláště citlivých kauz, jež případy pohlavního zneužití bezesporu jsou, postupovat mimořádně opatrně s plným respektováním soukromí oběti a její ochrany tak, aby zveřejnění případu nebylo pro oběť větším traumatem než vlastní zneužití. Novela zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) provedená zákonem č. 52/2009 zavádí do trestního řádu nová ustanovení poskytující zvýšenou ochranu soukromí a osobních údajů obětí trestného činu. Dle § 8a odst. 2 TŘ orgány činné v trestním řízení mají povinnost při poskytování informací o své činnosti veřejnosti zvláště dbát na ochranu osobních údajů a soukromí osob mladších osmnácti let. V § 8b je stanoven zákaz jakýmkoliv způsobem zveřejňovat informace umožňující zjištění totožnosti poškozeného, který je osobou mladší osmnácti let. Novela TŘ poskytující vyšší ochranu obětem trestného činu před zveřejňováním jejich osobních údajů hromadnými sdělovacími prostředky je odezvou na nešetnou medializaci některých kauz, v nichž byly médiu zveřejňovány detailní informace o soukromí oběti a její rodině.¹²³

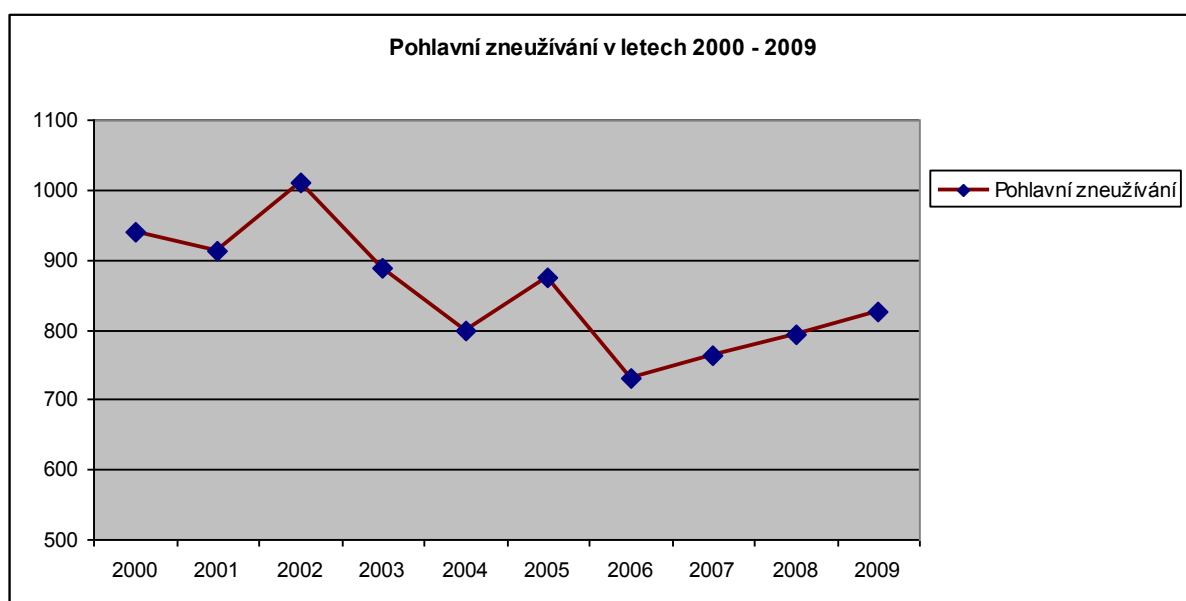
Na základě provedených výzkumů bylo zjištěno, že nejvíce případů pohlavního zneužití se odehrává v rodinách a podobných partnerských uskupeních. Jako další skupina pravděpodobných pachatelů jsou označovány osoby přicházející do styku s dítětem prostřednictvím své institucionální povinnosti či zájmové aktivitě, jedná se např. o pracovníky škol, sportovních oddílů a jiných zařízení určených k péči o dítě. Až na posledním místě žebříčku pravděpodobných pachatelů jsou uváděni cizí náhodní pachatelé, které dítě dříve neznalo.¹²⁴

Následující graf znázorňuje dynamiku trestného činu pohlavního zneužití. Vyobrazuje počet skutků spáchaných v jednotlivých letech sledovaného období.

¹²³ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2010, s. 190 - 191.

¹²⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 166.

Graf č. 11

Z grafu můžeme vyčíst, že každoročně je v České republice zaznamenáno v průměru kolem 800 případů trestného činu pohlavního zneužití. Největší počet skutků byl zaznamenán v roce 2002, kdy statistiky vykazují 1011 případů tohoto deliktu. V roce 2006 bylo zaznamenáno 730 případů pohlavního zneužití, což je nejméně za sledované období. Od roku 2006 je každoročně zjištěno přibližně o 30 případů více než v předchozím roce. Domnívám se, že důvodem stoupající křivky grafu není větší množství spáchaných skutků, ale větší množství zjištěných a objasněných činů naplňujících skutkovou podstatu trestného činu pohlavního zneužití, což lze přičítat většímu zájmu široké veřejnosti o tuto problematiku, který v minulých letech podstatně vzrostl. Abychom pokračovali v tomto trendu, tedy větší míře skutků, které jsou zjištěny, doporučovala bych provést výzkum, který by spočíval ve vyplnění anonymních dotazníků týkajících pohlavního zneužívání. Tyto dotazníky by byly vyplňovány nejen dětmi na základních školách, ale i dospělými napříč všemi sociálními vrstvami, aby byla zjištěna míra latence a skutečné množství aktů pohlavního zneužití spáchaných v minulých letech. Podobné výzkumy probíhaly v USA, kde v anonymních dotaznicích přiznalo přibližně 20 % severoamerických žen a 5 až 10 % severoamerických mužů, že bylo v dětství vystaveno nějaké formě sexuálního zneužití. Na základě výzkumů zatím provedených v České republice lze odhadovat, že zážitku zneužívání s přímým tělesným kontaktem bylo vystaveno 10 až 20 % žen a 5 až 10 % mužů.¹²⁵

Utajování aktů pohlavního zneužití je typické především pro rodinné prostředí, kde se zneužívání odehrává. Děti jsou často svými nejbližšími nuceni uchovávat jimi páchané

¹²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 167.

protiprávní jednání v tajnosti. Pokud se oběť někomu svěří, ať už kamarádovi nebo někomu z dospělých, vzápětí asi tři čtvrtiny skutečně zneužívaných dětí svou viktimizaci po prudké reakci okolí opět popře. Ani tehdy, kdy zneužívání vyjde najevo, není vždy oznámeno na policii. Je odhadováno, že pouze každý šestý až desátý případ, který je zjištěn, je i nahlášen na policii.¹²⁶

Popírání zneužití samotnými oběťmi může být zapříčiněno tlakem rodiny, která neunes negativní reakce okolí, nechce být vystavena pomluvám a zavržení. Dítě má pocit, že svým přiznáním učinilo něco špatného, co ublížilo rodině. Dalším důvodem může být obava z posměchu a narážek vrstevníků, nebo strach, že dítěti jeho zneužití nikdo neuvěří. Ať už je důvod jakýkoliv, je třeba, aby byly děti ve školách informovány, co mají v případě, že se s tímto problémem setkají, dělat a kam se mají obrátit. Je nutné jim vysvětlit, že se nemají za co stydět a pokud se zneužitím setkají, aby vše ohlásily ať už rodičům, učitelům nebo v různých centrech¹²⁷, kde nabízejí pomoc zneužívaným dětem.

3.6 Shrnutí a perspektivy kriminality páchané na mládeži

V předchozích kapitolách jsem podrobněji rozebrala právní úpravu poskytující mládeži ochranu, základní charakteristiku trestné činnosti páchané na mládeži a trestné činy nejčastěji na mládeži páchané. Podrobněji rozebírané skutkové podstaty jsou jen zlomkem trestné činnosti, jejímiž oběťmi jsou děti a mladiství. V praxi nejsou bohužel ojedinělé i další trestné činy jako týrání svěřené osoby, podání alkoholu dítěti a další protiprávní jednání vztahující se k problematice dětské pornografie¹²⁸, únosů¹²⁹ nebo sexuální kriminalitě páchané na mládeži¹³⁰.

Z údajů uváděných policejními statistikami nelze vyvodit komplexní závěry o stavu kriminality páchané na mládeži, o jejím vývoji a dynamice. Na základě dat, které nám statistiky poskytují lze vytvořit pouze nepřesný, fragmentární obraz o stavu trestné činnosti páchané na mládeži.¹³¹ K dispozici máme různé kriminologické studie o kriminalitě, většina z nich se ale kriminalitou páchanou na mládeži nezabývá, neboť tato problematika není jejich primárním cílem.

¹²⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 167.

¹²⁷ Například Dětské krizové centrum, Modrá linka aj.

¹²⁸ Například TČ šíření pornografie dle § 191 TZ, TČ výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií dle § 192 TZ nebo TČ zneužití dítěte k výrobě pornografie dle § 193 TZ

¹²⁹ TČ únosu dítěte a osoby stížené duševní poruchou dle § 200 TZ

¹³⁰ TČ sexuální nátlak dle § 186 TZ, TČ provozování prostituce ohrožující mravní vývoj dětí dle § 190 TZ, nebo TČ svádění k pohlavnímu styku dle § 202 TZ

¹³¹ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2010, s. 38.

Trestná činnost páchaná na mládeži je velmi citlivým tématem, citlivým především z toho důvodu, že společnost poskytuje mládeži specifické postavení a ochranu a jestliže dojde k porušení této ochrany, ukazuje to na určité selhání společnosti.¹³² Závažnost kriminality páchané na mládeži spočívá především v následcích, které si dítě po zkušenosti s protiprávním jednáním na něm páchaným odnáší do budoucího života. V mnoha případech může být vlastní zkušenost s kriminalitou u dítěte spouštěcím mechanismem k páchání trestné činnosti v budoucnu.

Vývoj kriminality páchané na mládeži bude souviset i s vývojem samotné mládeže. Důležitým faktorem ovlivňujícím kriminalitu páchanou na mládeži bude nejen současný životní styl dnešní mládeže vyrůstající ve světě sociálních sítí a ovlivněné mediálním násilím, ale i biologické faktory jako je dřívější fyzické dospívání u dívek a snižující se věk nástupu puberty. Vliv na počet obětí trestných činů útočících proti mládeži budou mít i demografické faktory jako je stárnutí populace a snižující se porodnost. Předpokládá se, že mezi lety 2002 a 2050 bude zaznamenán pokles dětí ve věku 0 – 14 let z 15,6% na 12,4%, pravděpodobně tedy dojde i ke snížení celkového počtu osob mladších osmnácti let, které se stanou obětí trestného činu. Tyto osoby však budou čelit zvýšenému nebezpečí opakované viktimizace.¹³³

3.7 Úvahy de lege ferenda

V souvislosti s rozvojem společnosti lze předpokládat i rozvoj kriminality páchané na mládeži. To znamená, že namísto vymizení výskytu některých skutkových podstat můžeme očekávat naopak rozšíření TZ o nové skutkové podstaty. Na základě rychlého vývoje elektronických zařízení a velkých pokroků v oblasti genetiky, léků a jiných farmakologických produktů očekávám rozvoj kriminality především v těchto oblastech. Velké nebezpečí vidím zejména v nových elektronických technologiích a programech. Již v současnosti existuje řada sociálních sítí, které představují pro mládež zvýšené nebezpečí. Děti a mladiství si neuvědomují, že zveřejněním svých osobních údajů a komunikací s neznámými osobami se vystavují hrozbě některé z forem trestné činnosti páchané na mládeži, především pokud se nechají prostřednictvím sociální sítě vylákat neznámou osobou k osobní schůzce.

Je třeba, aby stát na rozvoj kriminality a vznik nových skutkových podstat včas reagoval. V první řadě vytvořením účinných prevenčních programů zaměřených na mládež a její ochranu před trestnou činností. Jednou z možností prevence je rozšiřování informačních

¹³² CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2010, s. 197.

¹³³ Tamtéž s. 202.

materiálů mezi mládež, které jim poskytnou přehledné a srozumitelné informace o možnostech řešení krizových situací, v nichž se mohou ocitnout jako oběti trestné činnosti.¹³⁴ V druhé řadě je třeba včasné trestněprávní reakce na nová protiprávní jednání. Nadále by však měla být zachována zásada uplatnění trestního práva jako ultima ratio.

Domnívám se, že velkým nedostatkem pro posuzování a hodnocení kriminality páchané na mládeži je neexistence statistik, které by dokládaly každoroční počet obětí trestných činů páchaných na mládeži. Pro úspěšný boj s tímto druhem kriminality je vytvoření statistické dokumentace, která by každoročně zaznamenávala počty obětí v celé České republice i v jednotlivých krajích, zásadní. Důvodem, proč považuji vytvoření takových statistických záznamů za velmi důležité je možnost jejich následného využití při provádění viktimologických a sociologických výzkumů, pro zjištění intenzity a tendence vývoje kriminality páchané na mládeži. Poznatky zjištěné z takových výzkumů pak budou sloužit jako podklad pro vypracování účinných prevenčních programů.

¹³⁴ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2010, s. 203.

Závěr

Cílem předkládané práce bylo z kriminologického hlediska vytvořit celistvý pohled na oblast kriminality mládeže a kriminality páchané na mládeži. Důvodem, proč ve své práci zpracovávám dvě oblasti kriminality je nepopíratelný fakt, že tyto dvě oblasti spolu úzce souvisí a vzájemně se prolínají. Při studiu obou problematik jsem došla k závěru, že kriminalita páchaná na mládeži je velmi závažným a častým kriminogenním faktorem kriminality mládeže. Vysvětlení tohoto tvrzení je jednoduché. Základní a přirozenou vlastností člověka je již od útlého dětství schopnost učit se novým věcem a osvojovat si návyky, které vnímá ve svém nejbližším okolí. Jestliže dítě vyrůstá v prostředí, kde je na něm pácháno násilí, vnímá toto jednání jako přirozené a naučí se mu.

V oblasti kriminality páchané na mládeži lze stanovit závěr, že na základě porovnání všech registrovaných deliktů páchaných mládeží se děti a mladiství nejčastěji dopouštějí majetkové trestné činnosti. Majetkové trestné činnosti se dopouští čtyři z pěti obžalovaných mladistvých, přičemž typickým pachatelem je mladistvý muž se základním vzděláním. Nejčastěji zaznamenaným majetkovým deliktem, jehož pachatelem je dítě nebo mladistvý, je trestný čin krádeže. Velmi závažným faktem je rostoucí brutalita mládeže při páchání trestné činnosti, obzvláště násilné trestné činnosti. Z hlediska geografického rozložení kriminality mládeže jsou nejvíce kriminalitou mládeže ohroženy regiony s vysokou hustotou zalidnění. Nejzatiženějšími regiony z hlediska kriminality mládeže jsou oblast severní a jižní Moravy a Středočeský kraj.

Základní příčiny delikventního jednání u mládeže spatřuji v nestabilním rodinném prostředí negativně ovlivňující vývoj jedince, nevhodným způsobem tráveném volném čase mládeže a nízkém právním vědomí mládeže. Kriminalitu mládeže ovlivňuje i sociální úroveň mladistvého, na níž se podílí i prosperita regionu, kde mladistvý žije. Zásadní vliv na kriminalitu má dle výzkumů míra nezaměstnanosti v kraji. Prevenční programy by proto měly být zaměřeny na konkrétní oblasti a regiony.

Trestná činnost páchaná na mládeži je oblast, která je dosud kriminologicky jen okrajově zpracovávána. Absence odborných publikací o této problematice je zásadním nedostatkem, který ztěžuje tvorbu účinných prevenčních programů a trestněprávní reakce na tento druh kriminality. TZ reagoval na častý výskyt protiprávního jednání směřujícího proti mládeži zavedením nových skutkových podstat, jejichž předmětem ochrany je zdravý tělesný a mravní vývoj dětí a mladistvých. U stávajících skutkových podstat došlo ke zpřísnění postihu za vymezené protiprávní jednání.

Závažnost kriminality páchané na mládeži spočívá především v následcích, které se odrazí na dalším vývoji dítěte a jeho vztahu ke společnosti. Problémem, se kterým se u tohoto druhu kriminality setkáváme je její nesnadné zjišťování a objasňování. Dítě může být obětí protiprávního jednání řadu let, což zvyšuje pravděpodobnost závažného psychického traumatu a s tím související možné kriminální budoucnosti oběti.

Pomoc dětem a mladistvým, kteří jsou ohroženi sociálně – patologickými jevy, nebo již byli oběťmi trestné činnosti poskytuje řada státních institucí, ale i nestátních neziskových a charitativních organizací. Důležitá je v tomto směru informovanost dětí a mládeže, kam se mají obrátit a kde hledat pomoc v případě, že budou čelit protiprávnímu jednání.

Bibliografie

Monografie:

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, ČERVINKA, František. *Forenzní psychologie: Psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty, policisty a pro všechny, kteří se v souvislosti s trestným činem dostanou do kontaktu s policií a soudy*. 1. vydání. Praha: Support, 1994. 206 s.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 439 s.

HENDRYCH, Dušan, et al. *Právní slovník*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. 1189 s.

CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vydání. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1998. 122 s.

CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2010. 239 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. 912 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s.

KALIBOVÁ, Květa. *Populační vývoj České republiky v letech 2001–2006*. 1. vydání. Praha: Katedra demografie a geodemografie, 2007. 7 s.

KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005. 544 s.

MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Kriminalita v roce 2007*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. 115 s.

- MAREŠOVÁ, Alena. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh k omezení jejich vzniku*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. 187 s.
- MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998. 340 s.
- NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3. vydání. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2007. 471 s.
- NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 419 s.
- SCHELLOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2004. 250 s.
- SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů viktimologie*. Liberec: Technická univerzita, 2003. 81 s.
- SVATOŠ, Roman. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola Evropských a regionálních studií, o.p.s., 2009. 118 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004. 1065 s.
- VEČERKA, Kazimír a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. 132 s.
- VEČERKA, Kazimír a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. 128 s.
- VOŇKOVÁ, Jiřina, HUŇKOVÁ, Markéta. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: Porfem, 2004. 194 s.

ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. 231 s.

Odborné časopisy a články:

KÝR, Aleš. Trestání mladých pachatelů v minulosti. *Historická penologie*, 2008, č. 1, s. 4 – 5.

VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 1997, 6, s. 293.

Strategie regionálního rozvoje. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, 2006. 107 s.

Judikatura:

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.8. 2003, sp. zn. 6 Tdo 814/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. května 1968, sp. zn. 6 Tz 18/1968

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. dubna 1991, sp. zn. 11 Tz 19/1991

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 1995, sp. zn. 2 Tzn 6/1995

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 23. března 2011, sp. zn. 5To 63/2011

Rozsudek NS ze dne 11. 4. 1996, sp. zn. 2 Tzn 26/96.

Právní předpisy:

zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží

zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

zákon. č. 200/1990 Sb., přestupkový zákon, ve znění pozdějších předpisů
ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních
práv a svobod

Mezinárodní úmluvy:

Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989, č. 104/1991 Sb.
Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí,
ze dne 20. května 1980, č. 66/2000 Sb. m. s.

Online zdroje:

JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení.
Kriminalistika [online]. 2003, 4, [cit. 11. listopadu 2010]. Dostupný na
□http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopiy/kriminalistika/2003/03_04/jelinek.html□ .

JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých. *Kriminalistika* [online]. 2005, 2, [cit. 10.
října 2011]. Dostupný na
□<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2005/02/jelinek.html>□ .

Policejní statistiky dostupné na:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/2005/starsi.html>,
<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/archiv.html>,
<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx?q=Y3BpPTE%3d>

Justiční statistiky dostupná na:

<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>

ČESKÝ STATISTIKÝ ÚŘAD. *Charakteristika Moravskoslezského kraje* [online].

businessinfo.cz, 30. května 2011 [cit. 7. července 2011]. Dostupné na:

□<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/moravskoslezsky-kraj/charakteristika-moravskoslezskeho-kraje/1000929/41624/>□ .

ČESKÝ STATISTIKÝ ÚŘAD. *Charakteristika Moravskoslezského kraje* [online]. businessinfo.cz, 30. května 2011 [cit. 7. července 2011]. Dostupné na:
□ <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/kraj-vysocina/charakteristika-kraje-vysocina/1000927/40302/> □ .

MOTEJL, Otakar. *Jak jsme na tom s úrovní právního vědomí* [online]. median-os.cz, 18. dubna 2011 [cit. 19. července 2011]. Dostupné na <<http://www.median-os.cz/cs/aktuality/detail-2011-4-18-jak-jsme-na-tom-s-urovni-pravniho-vedomi-/>>.

KALIBOVÁ, Květa. *Populační vývoj České republiky v letech 2001 – 2006* [online]. cuni.cz, 5. února 2009 [cit. 21. července 2011]. Dostupné na
<<http://web.natur.cuni.cz/geografie/vzgr/monografie/populacni%20vyvoj/rozvodovost.pdf>>.

Shrnutí

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou trestné činnosti mládeže a trestné činnosti páchané na mládeži. V první kapitole své práce se věnuji vývoji právních předpisů upravujících právní postavení a trestání mladistvých po vzniku Československa. V druhé kapitole se zabývám trestnou činností mládeže a ve třetí kapitole se věnuji trestné činnosti páchané na mládeži.

Na území Československa bylo poprvé samostatně trestní právo a soudnictví ve věcech mládeže upraveno zákonem č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. Význam zákona spočíval v samostatné komplexní úpravě trestní odpovědnosti mladistvých, stanovil trestněprávní následky protiprávních činů mládeže a upravoval účel a odlišnosti trestního řízení ve věcech mládeže. Soudnictví nad mládeží bylo v té době vykonáváno specializovanými soudy. Zákon č. 48/1931 Sb. byl zrušen zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon. To mělo za následek včlenění trestněprávní problematiky mladistvých do obecných trestněprávních předpisů a zrušení specializovaných soudů pro mládež. Tento způsob právní úpravy trestání mladistvých byl zachován i v novém trestním zákoně č. 140/1961 Sb. V současnosti problematiku trestní odpovědnosti a trestání mládeže upravuje zákon 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Přijetím došlo v České republice k reformě trestního práva mládeže. Jednalo se o významný zlom v oblasti posuzování odpovědnosti delikventní mládeže.

V druhé části své práce rozebírám vybrané druhy kriminalit páchaných mládeží. Podrobněji se zabývám násilnou kriminalitou, majetkovou a jinou kriminalitou, jež je zahrnuta v kapitole „Ostatní kriminalita mládeže“. Obecně lze říci, že trestná činnost dětí a mladistvých se vyskytuje především ve velkých městech s velkou hustotou zalidnění, které zajišťuje potřebnou anonymitu. Zjistila jsem, že nejčastěji mládeží páchanou trestnou činností je majetková trestná činnost, konkrétně se děti a mladiství nejčastěji dopouští trestného činu krádeže. Na základě policejních statistik lze celkově konstatovat mírný dlouhodobý pokles kriminality mládeže.

Ve třetí kapitole se věnuji základní charakteristice trestné činnosti páchané na mládeži a trestným činům nejčastěji páchaných na mládeži. Podrobněji rozebírané skutkové podstaty jsou jen zlomkem trestné činnosti, jejímiž oběťmi jsou děti a mladiství. Problémem, se kterým se u tohoto druhu kriminality setkáváme je její nesnadné zjišťování a objasňování. Jedná se o kriminalitu vysoce latentní. Závažnost problematiky kriminality páchané na mládeži spočívá především v důsledcích, které má spáchaný čin na další vývoj oběti a její vztah ke společnosti.

Dítě může být obětí protiprávního jednání i několik let, což zvyšuje pravděpodobnost závažného psychického traumatu a možné kriminální budoucnosti oběti.

Summary

The present thesis deals with juvenile criminality and crimes against juveniles. The first chapter of this work is devoted to the development of legislation governing the legal status and punishment of juveniles after the establishment of Czechoslovakia. In the second chapter I deal with juvenile criminality and the third chapter is devoted to crimes against juveniles.

The first independent juvenile criminal law and juvenile justice in Czechoslovakia was governed by Act No. 48/1931 Collection of laws. The importance of the Act was in comprehensive treatment of juvenile criminal responsibility. The Act also provided the criminal consequences of illegal acts of juveniles and regulated the purpose and differences in criminal proceeding. Juvenile justice at the time was performed by the specialized courts. This Act No. 48/1931 was abolished by Act No. 86/1950 Coll., the Criminal Code. This resulted in the inclusion of juvenile criminal issues in the general criminal laws and the abolition of specialized courts for juveniles. This type of legislation punishing juveniles was retained in the new Criminal Code No. 140/1961 Coll. Currently the issue of criminal liability and punishment of juveniles is governed by Act No. 218/2003 Coll., The act of juvenile justice. The adoption of this act meant a reformation of criminal law of juveniles in the Czech Republic. This was an important turning point in assessing the criminal liability of juveniles.

In the second chapter I discuss selected types of criminality committed by juveniles. I focused on violent crime rate, property rate crime and other crimes included in chapter „Other juvenile criminality“. Generally speaking, the criminal activities of children and adolescents, occurs mainly in large cities with high populations, that ensure anonymity. I found out that most frequently youth criminality is committed property criminal activity, specifically children and adolescents most often commits the offense of theft. Based on police statistic, overall it can be noted a slight decline in long – term juvenile crime rate.

The third chapter is devoted to the basic characteristic of crimes against juveniles and crimes most frequently committed against children and adolescents. Facts that are discussed are unfortunately only a fraction of crimes, whose victims are children and adolescents. The fundamental problem of this type of crime rate is its difficult detection and investigation. It is a highly latent crime rate. The severity of the issue of crimes against juveniles lies in the consequences of crime on victims and further development of its relationship to society. In some cases the child may be the victim of a crime for several years, which increases the likelihood of severe psychological trauma and possible victims crime future.

Klíčová slova

Trestní odpovědnost – criminal liability

Mládež - juveniles

Dítě - child

Mladistvý - adolescent

Kriminalita - criminality

Trestný čin – crime

Fenomenologie - phenomenology